

La personalitat

Antonio Andrés Pueyo

L'edició d'aquesta obra ha comptat amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la col·laboració del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació.

Coordinació editorial: Lluís López

Edició: Jordi Pérez Colomé

Direcció editorial: Lluís Pastor

Disseny del llibre i de la coberta: Natàlia Serrano

Primera edició en llengua catalana: novembre 2005

© Antonio Andrés Pueyo, del text

© Editorial UOC, d'aquesta edició

Av. Tibidabo, 45-47, 08035 Barcelona

www.editorialuoc.com

Impressió: Reinbook

Aquesta obra està subjecta –si no s'indica el contrari– a una llicència Creative Commons de Reconeixement-No Comercial-Sense obra derivada 3.0 Espanya. Poden copiar, distribuir i comunicar públicament, sempre que reconeguen els crèdits de l'obra (autoria, Editorial UOC) de la manera especificada pels autors i l'Editorial que la publica. No poden fer ús comercial ni obra derivada sense el permís de l'Editor i dels autors. La llicència completa es pot consultar a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

Què vull saber

Lectora, lector, aquest llibre li interessarà si vostè vol saber:

- Què és la psicologia de la personalitat.
- Quines són les seves aportacions i limitacions.
- Com es pot descriure científicament la personalitat.
- Què són els trets.
- Per què som iguals i diferents alhora.
- Què significa realment caràcter, temperament, constitució i intel·ligència.

Índex de continguts

Què vull saber	3
Com som les persones?	7
SOM DIFERENTS, PERÒ NO TANT	9
Individu	12
Organisme	12
Persona i personalitat	12
L'ESTUDI DE LA PERSONALITAT	15
Tantes teories com teòrics	15
Un origen doble: filosòfic i científic	17
No és fàcil definir la personalitat	18
Un conjunt de trets	19
La definició dels termes	22
INSTRUMENTS PER A L'ANÀLISI	30
Una explicació científica és necessària	31
Per què les nostres conductes són diferents	33
Dues etapes per explicar el psiquisme	39
Hi ha una teoria de la personalitat?	49
ELS TRETS PSICOLÒGICS	51

Definició i naturalesa	57
Identificació i utilitat	61
Tipus i estats psicològics	68
LA PERSONALITAT COM A	72
SISTEMA	
La constitució	72
El temperament	76
El caràcter	77
La intel·ligència	81
Estils psicològics	85
Un model	86
Bibliografia	90

Com som les persones?

Podem saber científicament, amb objectivitat i rigor, com són les persones? O dit d'una altra manera: sabríem justificar per què un individu és com és, com es comportarà en el futur, com reaccionarà davant un fet imprevist? Això és el que intenta contestar la psicologia de la personalitat. Però com succeeix amb tot avenç científic, la psicologia de la personalitat no solament troba respostes a les preguntes plantejades (de vegades insuficients), sinó que també es planteja altres preguntes: de quins elements està composta la personalitat? És la personalitat una característica psicològica dels individus consistent en el temps? La personalitat té arrels biològiques o socials? Un dels psicòlegs més importants del nostre entorn, José Luis Pinillos, diu: "Un dels camps més complexos, per no dir confús, de la psicologia actual és el de la personalitat humana".

En aquest llibre es presenten els principals conceptes dins el camp de la psicologia de la personalitat i de les diferències individuals. Primer veurem l'estudi de la personalitat des del punt de vista científic, amb referència a les principals qüestions metodològiques que s'han de tenir presents.

Després entrarem en els conceptes bàsics com els trets fisiològics, els estats i els tipus de personalitat. En trobareu la definició i la manera d'identificar-los. Finalment presentarem un model de personalitat com a sistema complex integrat per la constitució física, el temperament, el caràcter i la intel·ligència.

SOM DIFERENTS, PERÒ NO TANT

"Totes les persones som diferents". "Digues-me amb qui vas i et diré qui ets." Aquestes dues afirmacions són compatibles perquè fan referència a diferents aspectes de com som les persones. Som iguals o diferents quant a la nostra manera de comportar-nos davant diverses situacions quotidianes, quant a les experiències que ens han anat formant, quant a les reaccions que mostrem davant notícies o esdeveniments inesperats, som diferents o iguals en les nostres aspiracions, en les creences i sentiments que ens identifiquen. En una paraula, som com som, cadascú diferent de tots els altres, però no tan distints que no puguem trobar força coses comunes amb els "altres".

Les raons per les quals som diferents i semblants són molt diverses. Però la raó última és que som el resultat d'una combinació del que som en néixer i dels efectes de la nostra biografia. Això és el que justifica la manera de ser característica de cada persona. Per això diem que tota persona és única.

Des d'una perspectiva psicològica, aquestes afirmacions són el resultat d'unes observacions realitzades sobre fenòmens naturals quotidians.

Precisament, la perspectiva psicològica es basa en les diferències i similituds, en la manera de ser i de comportar-se de cadascú i en el coneixement acumulat (inicialment filosòfic i més recentment científic) que es pregunta quines en són les causes.

El fenomen de la variabilitat del comportament humà ha estat font d'inspiració per als filòsofs que han reflexionat sobre la personalitat, per als literats i fins i tot per als polítics i religiosos, com també per als científics interessats. Els canvis en la manera de ser i de comportar-se dels individus és un fenomen natural i, com a tal, susceptible de ser estudiat amb el rigor de les ciències. Aquesta és l'opinió de la investigació diferencialista de la psicologia de la personalitat. La tradició diferencialista ha considerat la persona com un organisme dotat d'un conjunt d'aptituds que li permeten adaptar-se a la realitat quotidiana, cosa que es pot entendre també des d'una perspectiva evolucionista. En el següent requadre trobem els punts essencials d'aquest enfocament diferencial.

Decàleg sobre la personalitat

1. Una persona, encara que sigui única, en alguna cosa s'assembla a les altres.
2. La millor manera de comprendre les personalitats dels individus és comparant-les entre si.
3. No es poden comparar les personalitats senceres, ja que la comparació ha de ser analítica.
4. Les persones, com les coses o com qualsevol altre fenomen natural, es coneixen i es descriuen per les seves propietats. Aquestes propietats són sempre abstraccions derivades de l'observació.
5. Les comparacions entre individus s'han de fer en termes d'una determinada propietat en un moment donat.
6. Les comparacions també es poden fer entre una persona i la mitjana d'un grup o mostra de persones de la població a la qual pertany.
7. Les propietats de la personalitat són trets.
8. Aquests trets poden ser molt generals o específics.
9. La personalitat es pot caracteritzar per un patró únic de trets.
10. Hem de construir models conceptuals dels trets a partir dels seus indicadors observables per a poder descriure la personalitat dels individus, per a predir i explicar-ne el comportament.

L'individu és un conjunt (això és molt important) que, encara que els estudiosos el descomponguin en elements més senzills, actua sempre de manera global i integrada. És precisament el comportament de l'individu el que en reflecteix la personalitat.

Abans d'endinsar-nos en més detalls propis de la

psicologia de la personalitat, ens serà molt útil definir-ne quatre termes.

Individu

Un individu és un exemplar concret d'una espècie qualsevol d'ésser viu. Un individu no és un fragment de substància inerta, sinó que té cert nivell d'organització interna que és la responsable de la seva unitat. Pel fet de ser un individu és intrínsecament indivisible i distint de la resta. La individualitat és una propietat dels individus que destaca el conjunt de característiques que (com que són més o menys estables) en constitueixen la identitat.

Organisme

Des d'un punt de vista funcional, podem distingir dos aspectes de l'individu: organisme i psiquisme. L'organisme fa referència al conjunt de funcions fisicobiològiques de l'individu; el psiquisme, a les funcions psicològiques. En el nostre context, podem substituir fàcilment el terme organisme pel de constitució i el de psiquisme, pel de personalitat.

Persona i personalitat

No s'ha de confondre persona amb personalitat. La persona designa un individu humà concret; la personalitat, al contrari, és un terme científic que han formulat els psicòlegs amb la intenció de formar-se una idea de la manera de ser i d'actuar que caracteritza

l'organisme psicofisiològic que denominem persona. Les persones posseeixen una personalitat pròpia, que designa la manera de ser i de funcionar d'un psiquisme humà, tal com ha estat construïda gràcies a la investigació psicològica.

En el conjunt d'atributs que constitueixen tota personalitat, se'n distingeixen diversos tipus que corresponen, aproximadament, a les grans categories funcionals del psiquisme humà segons la psicologia. Així, distingirem els processos cognitius (la percepció, la memòria, el raonament, etc.), els processos conatius (motivació, voluntat, interessos) i els processos emocionals (ansietat, por, ira, etc.). En aquest esquema, convé introduir-hi els processos biofísics (activació, funcions neuroendocrines), que formen part d'allò que determina el comportament humà. Cadascun d'aquests tipus d'atributs s'han identificat tradicionalment amb unes "etiquetes", que són les aptituds o capacitats intel·lectuals, el temperament, el caràcter i la constitució.

Cadascun d'aquests elements actua específicament sobre un àmbit de la conducta, de manera que les aptituds es veuen reflectides en el rendiment dels individus; el caràcter, en les seves actituds, creences i hàbits socials; el temperament, en l'expressió afectiva, i la constitució, en el funcionament biològic. La personalitat, reflectida en cada una d'aquestes facetes, és el conjunt de tots aquests tipus d'atributs, conjunt "únic" perquè resulta de la combinació de tots aquests

components, amb la seva idiosincràsia peculiar, que és
única i irrepètible.

L'ESTUDI DE LA PERSONALITAT

L'estudi de la personalitat té molta importància, sobretot per dos fets evidents. Primer, l'interès que mostren per la personalitat diversos tipus de professionals: psiquiatres, psicòlegs clínics, especialistes en selecció de personal, criminòlegs, treballadors socials i fins i tot novel·listes i periodistes. I segon, l'existència de diferents definicions de la personalitat en àmbits distints, com ara en l'àmbit clínic, l'organitzatiu, el legal i jurídic, l'educatiu, el vocacional i la mateixa investigació bàsica del fenomen.

Tantes teories com teòrics

L'estudi científic de la personalitat humana, des dels anys 30, és l'objectiu de la psicologia de la personalitat. En aquesta àmplia disciplina s'estudien una sèrie de fenòmens associats al concepte de personalitat i les seves implicacions. Un dels fenòmens més importants que hi fan referència és la variabilitat. De vegades passa que els arbres no ens deixen veure el bosc: concentrar-nos en els detalls no ens permet veure el conjunt. Aquesta característica de l'observador ha estat fatal per a l'estudi de la psicologia de la

personalitat. Des del principi dels anys 50 fins avui han estat tants els estudiosos de la personalitat que han proposat la seva manera de veure aquest complex fenomen, que avui parlem de teories de la personalitat més que no pas de la teoria psicològica de la personalitat. Les teories de la personalitat que tenim són tantes i tan variades que en algunes universitats hi ha una assignatura formal que se n'ocupa.

La situació de la psicologia de la personalitat, a causa de la coexistència de tantes i tan diverses teories, era a la dècada dels 80 deplorable. Però en els darrers anys sembla que els estudis psicològics de la personalitat han tornat a encarar el problema bàsic amb una nova empenta i sembla que amb èxit, ja que hi ha un consens per tornar als orígens de l'estudi científic de la personalitat. Per a veure el bosc és millor allunyar-se'n. Aquesta distància s'aconsegueix tornant als orígens del problema, en aquest cas la descripció del complex fenomen psicològic que és la personalitat.

Per entendre-ho millor, actualment coexisteixen en l'àmbit de la psicologia de la personalitat almenys set teories diferents que segueixen enfocaments diversos (conductual, psicoanalític, diferencial, humanista, etc.), i encara dins de cadascun d'aquests enfocaments podem distingir models distints (el model de tres factors d'Eysenck, el de setze factors de Cattell o el de cinc factors de McRae i Costa). Però això no ho és tot: la terminologia s'utilitza de forma diversa. El

que per a uns autors és ansietat, per a d'altres és estrès.

Hi ha autors, com el professor Oliver P. John, que consideren que el camp d'estudi de la personalitat és com una torre de Babel terminològica. Per aquest motiu, molts estudiosos de la personalitat s'han entestat a obtenir un sistema descriptiu de la personalitat que sigui integrador i que pugui servir en un futur com a punt de partida per a una investigació unitària de la personalitat. Així, aquesta dramàtica situació sembla que està en via de solució, però el ritme és tan lent que és millor acostumar-se a la varietat de teories.

Un origen doble: filosòfic i científic

L'origen de l'estudi sistemàtic de la personalitat des d'un punt de vista psicològic és doble: una tradició que prové de l'especulació filosoficoliterària sobre la naturalesa humana i una altra que prové de l'estudi científic també sobre la naturalesa humana.

La tradició filosoficoliterària (com l'ha denominada Pelechano recentment i en la qual inclou les aportacions de la filosofia i la saviesa populars i altres fonts del coneixement no científic) va aportar sota el terme "caràcter" moltes de les consideracions que avui estudiem en el camp de la personalitat.

L'estudi científic de la personalitat, desenvolupat en el marc general de la psicologia, és la continuïtat històrica de la tradició medicoclínica de l'estudi del

temperament i de la tradició filosoficoliterària del caràcter. A partir de la tradició medicoclínica arribarà a la psicologia diferencial tot el coneixement acumulat des dels metges grecs fins als treballs del psiquiatra Ernst Kretschmer. El terme "temperament" (indissolublement lligat al de "constitució") i els seus models explicatius seran l'aportació més significativa d'aquesta tradició.

Així, en l'origen de la psicologia de la personalitat moderna als anys 30, autors com Gordon Allport o Henry Murray, entre d'altres, però també Kurt Goldstein, Kurt Lewin i Steve Sheldon, en començar a elaborar les seves teories sobre la personalitat es van trobar amb aquestes dues tradicions.

No és fàcil definir la personalitat

El terme "personalitat" i els seus sinònims tenen moltes aplicacions en la vida quotidiana. Simplement donant una ullada a un diari podem trobar frases com aquestes: "Aquest equip de futbol té una personalitat pròpia", "Es busca venedor amb personalitat", "No deixi de visitar l'hotel, és únic, amb personalitat", "Fumi cigarretes, agraden pel seu temperament". O com aquestes: "Gràcies al caràcter del director, l'orquestra va realitzar un concert inoblidable". En nombrosos contextos s'utilitza el terme "personalitat" per a destacar una propietat que converteix allò que la posseeix en alguna cosa única, identificable. Aquest ús indiscriminat que fem en el llenguatge quotidià del

terme "personalitat" no ha d'influir en la seva definició científica. Tanmateix, no és una tasca fàcil: des de fa més de 60 anys, els psicòlegs intentem aconseguir una definició única i consensuada de personalitat.

Una manera de distingir la concepció de la personalitat és la classificació dels individus en actors i observadors, és a dir, la persona que sosté l'acció que s'analitza (actor) o la persona que analitza el qui actua (observador). Des del punt de vista de l'observador, la personalitat, segons el psicòleg John Hogan, "consisteix en la reputació de l'actor, és una atribució social que té valor distintiu. Aquesta reputació no té un valor neutral, les reputacions sempre tenen un valor social explícit i en el fons constitueixen la potencialitat de l'actor o la seva contribució demostrada en el seu grup social". Des del punt de vista de l'actor, la personalitat és "un conjunt d'estructures psíquiques internes, qualitats i característiques que "causen" la reputació inicial dels individus."

Un conjunt de trets

L'estructura de la personalitat és un conjunt de factors psicològics interns: aquesta és la idea fonamental que hem de retenir. Aquests factors psicològics poden denominar-se de moltes maneres: instints, desigs, motius, creences, interessos, actituds, emocions. Les diferents teories posen l'èmfasi en algun d'aquests conceptes.

En l'enfocament diferencial que estem explicant, aquests factors s'anomenen trets, que són, segons Hogan, "característiques psicològiques disposicionals, àmplies, consistents i estables durant el temps que s'utilitzen per a descriure, avaluar i predir la personalitat dels individus". Són molt importants aquestes quatre característiques.

Amb detall, "disposicional" vol dir que predisposa a realitzar un tipus de conducta (per exemple tendència a actuar sense pensar o a tenir por); "ampli" es refereix que els seus efectes no provoquen conductes específiques, sinó generals (no hi ha un tret que produeixi somriures, sinó que el mateix tret fa que la persona tingui facilitat per a somriure, riure, estar alegre, animada, com és el cas de l'extraversió); "consistent" significa que actua de manera similar en una gran varietat de situacions, i "estable", que és constant en el temps i per tant que el podrem observar (amb certes variacions) al llarg de la vida de l'individu.

Primer van ser els tipus

Els estudiosos de la personalitat, abans d'utilitzar el tret com a unitat d'anàlisi de les característiques individuals, van utilitzar el concepte de tipus. En essència, els teòrics dels tipus consideraven que tots els individus es poden classificar en uns quants tipus o categories d'éssers humans (generalment pocs i que oscil·len entre quatre i setze). Per exemple, la classificació astrològica indica que hi ha dotze tipus, mentre que els antics grecs reconeixien quatre tipus diferents de personalitat (malenconiós, flegmàtic, sanguini i colèric).

La diferència més important entre una teoria de tipus i una de trets és que la primera considera que els individus pertanyen a una o a una altra categoria (peixos o lleó; malenconiós o flegmàtic), mentre que la segona considera que els trets són propietats comunes de tots els individus, però que estan distribuïts de manera desigual. Així, tots els éssers humans tenim cert grau d'ansietat, de sociabilitat i d'originalitat, però ens distingim per la quantitat del tret que ens identifica. En general, s'assumeix que els trets de personalitat es distribueixen de manera normal com la majoria de trets físics (alçada, pes, etc.), cosa que significa que si podem considerar l'"activitat" com un tret, aleshores tots els individus tindran aquest tret en un grau diferent, uns quants seran extremament inactius o actius, uns altres seran molt actius o inactius i la majoria tindran un grau d'activitat intermedi.

La definició dels termes

Conceptes i constructes

La personalitat és tant un terme corrent en el llenguatge quotidià com un concepte que forma part de la psicologia. En el llenguatge científic tant s'utilitza el mot "concepte" com el de "constructe" per a referir-nos als elements més importants de qualsevol teoria. Els conceptes i els constructes tenen significats similars.

Un concepte expressa una abstracció formada per la generalització a partir del particular i un constructe és un concepte, però integrat dins un marc o teoria científica. Així, l'ansietat és un terme quotidià del llenguatge, un concepte d'ús múltiple en les ciències i a més un constructe psicològic molt específic que té una funció diferent segons el marc teòric en què s'inclou (psicoanàlisi, teoria de la personalitat de trets, aprenentatge).

Personalitat, intel·ligència, temperament, igual que gravetat, acceleració o viscositat, són termes que utilitzem en el llenguatge quotidià amb naturalitat. Si algú ens pregunta el significat d'aquestes paraules, tots en tenim una idea, que no sempre correspon a la seva accepció científica veritable. Així, per exemple, el terme "hístic" s'utilitza per a qualificar certs individus que no es corresponen estrictament a la categoria clínica de "neurosi d'histèria" que els assignaria un

psiquiatre expert. Aquests termes són conceptes abstractes que en el llenguatge científic s'anomenen constructes. Els constructes són eines científiques que tenen el seu valor en la mesura en què s'utilitzen amb precisió i exactitud.

Així, la personalitat és un constructe complex de caràcter molt general: en certa manera és un constructe que alhora és una suma de constructes! La definició que Eysenck ofereix per a la personalitat és un exemple del que diem: "La personalitat pot entendre's com una organització més o menys estable i duradora del caràcter, el temperament, l'intel·lecte i el físic d'una persona, que determina la seva adaptació única a l'ambient. El caràcter denota comportament conatiu (voluntat); el temperament, el sistema del comportament afectiu (emoció); l'intel·lecte, el sistema de comportament cognitiu (intel·ligència), i el físic, la configuració corporal i la de la dotació neuroendocrina".

La capacitat de fer coses

El terme "capacitat" (de l'anglès *ability*) necessita també en el context de la psicologia certa precisió. Capacitat o aptitud és un terme que s'atribueix a la potencialitat dels objectes o de les persones per a realitzar alguna cosa. Així, diem que una broca de vídia té capacitat de travessar el formigó o que una moto és capaç de córrer a més de 180 quilòmetres per hora. La capacitat ens indica també cert tipus de potencialitat

que es pot atribuir a l'individu. Molt freqüentment utilitzem aquest terme per a parlar d'atributs psicològics i diem que els individus tenen aptituds cognitives, esportives o artístiques.

Traduccions inexactes

Els anglesos i els nord-americans utilitzen molt més el terme *ability* que el terme *aptitude* per a designar una predisposició cap a una determinada activitat o a les seves aplicacions pràctiques. En el llenguatge quotidià, de fet trobem que capacitat, aptitud, habilitat o destresa són gairebé sinònimes. En el context de la psicologia, tampoc no estan gaire diferenciades, cosa a la qual han col·laborat les diferents traduccions d'aquests termes procedents de l'anglès. Així, el mot *ability* de vegades es tradueix per capacitat i altres vegades per habilitat. D'aquí deriven importants confusions. Nosaltres, per a poder delimitar aquests termes quant al seu significat, hem utilitzat les traduccions següents: *ability* és capacitat o aptitud, *aptitude* és aptitud, *skill* és habilitat o destresa i, finalment, *achievement* és rendiment (també i especialment en el context experimental s'anomena *performance*).

Per exemple, la capacitat d'esforç físic es mesura sobre la base del rendiment individual davant diverses proves de resistència física (córrer 10 quilòmetres, caminar-ne 50). L'aptitud s'expressa en la conducta quan les condicions de les tasques són favorables per a fer-ho. Generalment, aquesta potencialitat no està mesurada en termes probabilístics. Així, l'aptitud per al salt d'alçada d'un atleta no és la mitjana dels seus salts,

sinó el màxim aconseguit en una ocasió determinada (de vegades excepcional). Aquesta manera de definir l'aptitud està relacionada amb el grau màxim de rendiment que un subjecte pot aconseguir i no és habitual en el context de la mesura psicològica de les capacitats cognitives.

Generalment s'accepta, en la psicologia de la personalitat, que una capacitat o aptitud és un tret, amb cert grau d'estabilitat i consistència, que caracteritza el rendiment i el comportament habitual d'un individu (en comparació amb altres individus).

Hi ha autors que volen distingir entre capacitat i aptitud. L'aptitud tindria una connotació més restrictiva i un contingut més específic que la capacitat. Així, mentre que és lícit parlar d'una capacitat de memòria general, també seria correcte parlar d'una aptitud per al record de cares o d'imatges. La definició de les aptituds prové de l'observació sistemàtica de les diferències entre individus en la realització de certes tasques. Aquesta observació constitueix la base de la mesura de les aptituds.

Les habilitats i l'entrenament

Les habilitats o destreses són competències que són presents en el subjecte en el moment de realitzar una tasca, que han estat desenvolupades per mitjà de l'entrenament o la pràctica.

Els conceptes d'habilitat o destresa tenen a més una altra connotació. El seu aspecte més peculiar és

que pertanyen al domini de les potencialitats. De la mateixa manera que les aptituds tenen un fort component genètic –sense excloure'n l'efecte ambiental acumulat– les habilitats o destreses s'implanten en el subjecte per mitjà de l'experiència i la pràctica. Per exemple, un nen pot tenir aptituds musicals, però el seu rendiment musical amb un instrument determinat depèn del fet que hagi après a utilitzar-lo i que hagi desenvolupat les destreses que li permetin executar una melodia o peça musical. La diferència entre aptitud i habilitat és patent en aquest tipus d'atributs: una aptitud és la resistència a l'esforç físic o l'elasticitat muscular; una habilitat és jugar al tennis o pilotar una moto de competició.

Davant d'aquests conceptes descrits, que fan referència al "quant" del comportament (al rendiment dels individus), hi ha altres conceptes vinculats al "com" o l'estil de conducta. Aquests termes s'han desenvolupat per a identificar els atributs dels individus que justifiquen les variacions en el seu comportament habitual. Definirem alguns dels termes més importants.

Constitució, la dotació biològica

La variabilitat individual en els aspectes físics és el fet més evident que diferencia els individus d'una mateixa espècie. Aquesta diferència es prolonga més enllà del que és simplement superficial i observable. Així, nombroses observacions confirmen que hi ha

una "individualitat bioquímica o fisiològica". Des de l'antiguitat es va considerar que aquestes variacions morfològiques eren la base de les variacions psicològiques o socials. Per a formalitzar aquestes idees es va proposar el terme "constitució".

La constitució és la dotació biològica d'un individu, que està composta d'elements estàtics i dinàmics. La referència més o menys gran a la part estàtica (anatomia, relació entre teixits) o a la part dinàmica (funcions hormonals, funcions bioquímiques) depèn del moment i dels coneixements biomèdics de l'època. Alguns dels adjectius que es refereixen a la constitució són rabassut, voluminós, musculós, fornit, prim, magre, esquelètic, fort, robust o corpulent.

Temperament, les característiques emocionals

El professor polonès Jan Strelau ha definit el temperament com "un conjunt de trets relativament estables de l'organisme, determinats primordialment per la seva biologia, que es manifesten en trets formals de reacció en les característiques energètiques i temporals de la conducta". En termes més generals, el temperament fa referència a les característiques emocionals de la conducta. Aquests trets estan molt determinats per la configuració morfològica i fisiològica de l'individu i en certa manera expressen els determinants genètics de la personalitat. Alguns dels adjectius que qualifiquen el temperament són audaç,

nerviós, inquiet, actiu, emotiu, apàtic, flegmàtic, inhibít, comunicatiu, temorós, enraonador o impulsiu.

"Temperament" és un terme que ha tingut molts avatars en la història de l'estudi de la conducta humana, però s'ha mantingut viu en moltes tradicions. Per a nombrosos autors, els trets del temperament són la "veritable essència" de la personalitat i per això s'atribueix el qualificatiu de "tret de personalitat o del temperament" a les mateixes dimensions. Això no obstant, aquesta és una llicència del llenguatge parlat. Convé distingir en tot moment aquestes categories. Així, la impulsivitat, la sociabilitat, l'estabilitat emocional o el psicoticisme són trets temperamentals.

Caràcter, barreja de sentiments i actituds

El concepte de caràcter prové de la psicologia de tall filosòfic prèvia a la psicologia empírica iniciada el segle XIX. Per comparació amb el temperament, el caràcter representa un altre element que, atès que constitueix l'estructura de la personalitat, ha rebut tradicionalment un tractament no científic.

El caràcter, malgrat que és un component fonamental de la personalitat humana, és un tòpic que s'ha resistit tradicionalment a l'estudi científic. La barreja de valors, sentiments i actituds que constitueixen el caràcter són fenòmens massa matisats pels valors eticomorals de la societat en què viuen els

individus i necessiten un estudi més qualitatiu que quantitatiu. Els adjectius que millor defineixen els caràcters són orgullós, hipòcrita, fraudulent, deshonest, autoritari, vividor, intrigant, embolicador, desconfiat, creient, pietós, recte, educat o caritatiu.

Personalitat per enfrontar-se al medi

Els psicòlegs defineixen la personalitat com el conjunt de formes i maneres característiques que té un individu d'enfrontar-se al medi. Aquesta definició és molt genèrica i en la psicologia actual coexisteixen diferents enfocaments per a comprendre la personalitat. Cadascun d'aquests enfocaments disposa d'una definició més precisa. Aquestes definicions poden posar més èmfasi en la conducta, en la vida emocional del subjecte, en les seves creences o els seus sentiments. En qualsevol cas, totes estan d'acord a acceptar que la personalitat és un constructe complex que fa referència a la totalitat psicològica de l'individu. Aquest constructe és el que millor reflecteix les diferències entre conductes de les persones.

INSTRUMENTS PER A L'ANÀLISI

La majoria d'atributs que caracteritzen les persones són constructes basats en les teories sobre la naturalesa humana. Els constructes poden ser més o menys simples. Un criteri útil per a comprendre aquesta propietat és considerar que els constructes complexos són la conjunció d'altres de més senzills. Per exemple, el clima és un constructe complex. El clima el determinen la temperatura, els vents, la pressió atmosfèrica i la humitat, i és una qualitat diferencial dels distints biòtops de la Terra (zones continentals, selvàtiques, alpines). El clima és, per tant, un constructe complex format per molts altres constructes. Cap dels constructes més simples que constitueixen el clima en representa la totalitat.

Els constructes psicològics s'utilitzen per a descriure i classificar els individus. Per tant, un cop formulat un constructe, com ara la creativitat, que s'observa en el rendiment humà i es pot mesurar per mitjà de diferents tests, podem classificar un conjunt d'individus d'acord amb aquest constructe. Així, podem parlar d'individus molt creatius o poc creatius, o podem identificar els individus que tenen una creativitat vinculada a l'activitat científica o a l'artística.

Per exemple, la personalitat és un constructe que n'inclou d'altres de més simples, com ara les emocions, els pensaments o les actituds.

Els constructes que constitueixen la psicologia de la personalitat s'han formulat amb la intenció no solament de classificar les diferències individuals, sinó també de comprendre'n el significat i controlar-ne i predir-ne els efectes i les conseqüències.

Una explicació científica és necessària

Explicar un fenomen científicament requereix conèixer les causes que el produeixen. L'explicació d'un eclipsi solar consisteix en una declaració que ens diu per què durant el dia (quan ocorre l'eclipsi) el sol queda ocult per un altre satèl·lit i la lluminositat es redueix. L'astronomia coneix les lleis que regeixen el moviment dels astres i així pot explicar el perquè de l'eclipsi. Aquest mateix tipus d'esquema es vol traslladar a l'explicació del comportament.

La psicologia busca el coneixement de les lleis que regulen la conducta per poder, igual que fan l'astronomia o la química, comprendre els perquè de la conducta. Una explicació científica és bàsicament una descripció de com es produeix un fenomen. Comprendre els fenòmens naturals requereix conèixer les causes que els provoquen. Les causes dels fenòmens poden ser de dos tipus: proximals i distals.

Les causes proximals de la conducta són les circumstàncies immediates, en un sentit

espaciotemporal, que envolten l'acció del subjecte que volem explicar. La causa proximal que un individu engegui el seu aparell de ràdio pot ser escoltar la previsió del temps per a escollir la roba amb què es vestirà, ja que l'observació del temps no és suficient per a decidir-se.

En canvi, les causes distals tenen a veure amb fets de la vida dels subjectes que han succeït anteriorment i corresponen, per tant, a les seves experiències prèvies. Per exemple, en el cas d'escoltar la ràdio, és possible que el subjecte aprengué a relacionar la utilitat del pronòstic del temps i el fet de vestir-se adequadament per a no passar fred o calor.

Un exemple dubtós

S'ha observat que les dones tenen un rendiment pitjor que els homes davant de proves que requereixen una major capacitat de processament de la visió espacial. És possible que l'explicació proximal es basi en diferències educatives i, per tant, en un tractament sexista en l'educació, mentre que l'explicació distal es basa en una hipòtesi d'organització cerebral distinta per a homes i dones. Aquest exemple es pot estendre a les discussions sobre la naturalesa heretada o adquirida del fracàs escolar i a d'altres problemes amb una gran transcendència social que en part tenen fonament en les diferències individuals.

Per què les nostres conductes són diferents

Tot el que hem dit fins aquí és vàlid per a l'estudi científic de qualsevol fenomen natural. Apliquem ara aquests coneixements a l'estudi de la personalitat. Per a comprendre la personalitat, haurem d'utilitzar conceptes artificials que ens permetin observar i analitzar les diferències en els comportaments. Aquests conceptes són el que abans hem anomenat constructes. Les causes de la variabilitat de la conducta cal situar-les en dos plans de naturalesa diferent. Per una banda, hi ha un conjunt de causes externes al subjecte. Són els fenòmens ambientals, que en psicologia reduïm al concepte d'estímul.

Tot el que envolta l'individu i que és susceptible d'impactar el subjecte s'anomena genèricament estímul. Així, el significat d'una expressió facial d'un individu pot ser estímul tant com de la temperatura d'una sala o del senyal horari de final d'una classe. A més dels estímuls externs al subjecte hi ha un conjunt d'estímuls interns. Ens referim a les sensacions internes com el dolor, la fam o la set. També poden funcionar com a estímuls certs records o pensaments. En termes funcionals, aquests fenòmens, malgrat que són interns i propis del subjecte, tenen un significat d'antecedents de la conducta i són anàlegs als externs.

Aquests antecedents són les causes proximals del comportament, que també anomenem exògenes. Al costat d'aquestes causes n'hi ha d'altres que són

pròpies del subjecte i que modulen l'efecte de les primeres, i la seva acció o influència s'observa en la variabilitat de la conducta entre individus. Aquestes causes, que anomenem endògenes, poden ser de naturalesa molt diversa, però tenen un paper diferent de les causes externes en la determinació del comportament.

En termes de variabilitat del comportament, totes les diferències en la conducta s'han de justificar sobre la base dels efectes de les causes externes al subjecte (estímuls) i les causes internes del subjecte (disposicions). És a dir, si observem que les respostes d'un grup de subjectes davant un conjunt d'estímuls determinat són diferents, tota la variabilitat d'aquest conjunt de respostes s'ha d'atribuir a les diferències en els factors estimulants i a les diferències en les propietats dels individus.

A la psicologia de la personalitat li interessa la part de variabilitat de les respostes que procedeix de la manera de ser de les persones, de les seves disposicions personals. Per exemple, si proposem 25 preguntes diferents sobre la conducta social dels subjectes (et comportes tímidament?, t'agraden les reunions?, prefereixes anar sol al cinema?), i n'obtenim les respostes en un grup de cent persones, la variabilitat total de les respostes dependrà del tipus de pregunta i de la manera de ser de les persones que han contestat les preguntes.

Els estímuls antecedeixen sempre la conducta i la

provoquen. Els factors individuals són els que modulen aquestes conductes i són els responsables de la seva variació. Excepte en les respostes psicològiques més simples (reflexos), les variables individuals són molt importants.

Davant la majoria de tipus d'estímuls iguals, totes les persones responen de forma variada. Així, quan un individu es troba amb un escarabat o una serp, les seves respostes es poden classificar en tres categories: apropament (el subjecte mostra interès per l'animal i s'hi acosta), evitació (el subjecte se n'enretira) o passivitat (el subjecte és indiferent a l'estímul). Dins de cada una de les tres categories encara podríem fer una classificació quantitativa aproximativa sobre quant s'acosta a l'estímul o quant l'evita. Per què hi ha aquestes diferències? Una explicació podria ser que uns individus (els que eviten) tenen por als insectes o als rèptils, i els altres, al contrari, no solament no els atemoreixen, sinó que els atrauen (per exemple, si són biòlegs o afeccionats a la zoologia). La causa de la conducta és la presència de l'animal, la causa de la variació de les respostes depèn de certes característiques pròpies dels individus (personalitat).

Per què uns individus es comporten d'una manera o d'una altra davant un mateix estímul, és el que interessa a la psicologia de la personalitat. Si prenem la distinció distal o proximal podríem dir que els que eviten el rèptil ho fan perquè els provoca por, bé perquè van tenir una experiència anterior desagradable

amb aquest animal (proximal) o bé perquè són porucs per naturalesa (distal).

Així doncs, la psicologia de la personalitat s'interessa per les propietats i els atributs psicològics dels subjectes que els fan individus diferents entre si i que són la base de les diferències en la seva conducta. Aquests atributs s'identifiquen com a conceptes o constructes psicològics que poden ser comprovats i formar part d'un model teòric que pretén explicar el fenomen al qual es refereixen.

Què són els constructes psicològics

Els constructes psicològics propis de l'estudi de les diferències individuals i de la psicologia de la personalitat són mediacionals. En el model de causació de conducta, E-O-R (estímuls-organisme-resposta), els constructes referents al subjecte ocupen un lloc intermediari entre els antecedents (estímuls, situacions) i els conseqüents (respostes, conductes o comportaments), de la qual cosa en prové el qualificatiu de mediacionals.

Els constructes mediacionals poden ser de dos tipus: variables intermediàries i constructes hipotètics.

Una variable intermediària no conté res més que allò que està definit i que es formula a partir de la generalització empírica. Per ser exactes, les variables intermediàries corresponen a variables latents, que a diferència de les variables observables no es poden

mesurar directament però es considera que existeixen perquè els seus efectes es noten en algun fenomen observable. Per exemple, suposem que una persona és agressiva (l'agressivitat és una variable latent) perquè les seves verbalitzacions i les seves accions tenen aquest caràcter (les verbalitzacions i les accions són observables).

Per contra, el constructe hipotètic sol estar formulat en termes teòrics, racionals, i conté elements que no són necessàriament operacionals (per exemple, l'ansietat). En la psicologia de la personalitat es combinen els dos enfocaments, de manera que així com el terme caràcter és un exponent adequat del que és un constructe hipotètic, el terme sociabilitat és més apropiat per comprendre'l com una variable intermediària.

L'ús dels constructes mediacionals és útil per a la comprensió científica, però també pot ser nociu, ja que ofereix una oportunitat a l'especulació sense base. Els constructes hipotètics serveixen com a ponts per relacionar uns successos amb altres, però si no s'estableixen de manera adequada poden convertir-se en paranys que fan fracassar els models explicatius que sostenen. Per exemple, el tremolor pot ser un indicador d'ansietat, però també pot ser-ho d'una malaltia neurològica. Confondre una malaltia neurològica amb l'ansietat o etiquetar la malaltia d'una manera hipotètica seria un error. Quan ocorre això, és a dir, quan formulem un constructe que no té la base

empírica corresponent, diem que són constructes de sobresignificat.

Protuberàncies al cap

La frenologia va ser una disciplina clínica que va tenir el seu apogeu a Catalunya a mitjan segle passat. Marià Cubí en va ser un dels representants més destacats. La frenologia creia que les facultats psíquiques humanes eren al cervell i que mitjançant l'exploració de les protuberàncies cranials es podien identificar aquestes facultats, realitzar una exploració psicològica de l'individu i identificar-ne les aptituds i facultats. Van proposar que hi hagués un catàleg extens d'aquestes facultats, a les quals van donar denominacions de vegades molt estranyes. Aquestes facultats exemplificaven els constructes de sobresignificat. El desenvolupament de la psicologia moderna es va encarregar de demostrar la feblesa científica d'aquesta disciplina, que, això no obstant, va tenir una acceptació popular molt gran.

Tipus de constructes psicològics

D'acord amb el professor Oliver Ross, els constructes ens ajuden a conceptualitzar, investigar i explicar els fenòmens que s'observen en la conducta de les persones. Els constructes psicològics es poden dividir en tres tipus.

Els processos que, com tots els constructes, fan referència a fenòmens no observables, pretenen descriure i explicar un conjunt d'operacions mentals per les quals la informació que rep el subjecte es converteix en un tipus de resposta determinat. Són els

més propis de la psicologia general i tenen una utilitat explicativa. Són un exemple d'aquest tipus de constructes la memòria, la percepció, el repàs en la memòria, la inducció.

Les disposicions són els constructes que fan referència als atributs dels individus entesos com a tendències persistents a actuar d'una manera determinada. Es postulen a partir de l'observació de les diferències individuals del comportament davant de situacions similars. Corresponen a fenòmens com ara les actituds, els motius, els trets i les capacitats.

Els estats són constructes. Són fenòmens poc duradors però que poden tenir un efecte determinant sobre la conducta del subjecte. Aquest tipus de constructes són molt utilitzats en l'explicació dels comportaments anòmals dels individus. Així, la por, la ràbia, l'amor, l'odi es poden entendre com a constructes de relació del tipus estat. De fet, la denominació corrent que reben aquests constructes és la d'estats psicològics (estat d'ànim).

Dues etapes per explicar el psiquisme

Qualsevol ciència aconsegueix la comprensió del fenomen del qual s'ocupa quan arriba a formular-ne una explicació causal. Aquest objectiu és el de la psicologia de la personalitat, però per a assolir-lo cal cobrir unes etapes. La primera etapa de qualsevol disciplina científica és la descripció objectiva del fenomen que s'estudia. Després es pot procedir a la

formulació de models hipotètics que s'acostin més o menys a l'explicació causal.

La psicologia de la personalitat actualment es troba en la important tasca de descripció de la personalitat i per això les explicacions causals encara no estan enllestides. La psicologia de la personalitat ha adaptat els procediments científics a la peculiaritat del seu objecte d'estudi: el funcionament complex del psiquisme humà. Aquests procediments es descriuen a continuació.

La descripció objectiva

Totes les ciències s'inicien en l'observació de fenòmens que s'esdevenen de forma natural o provocada i que són públics. Tradicionalment, les ciències modernes enregistren aquests fets i els quantifiquen per a manejar-los i explotar-los millor. En psicologia, el fenomen que s'ha d'estudiar és el comportament com a indicador dels processos psicològics que el sostenen. Les mesures de les variables es realitzen sobre els fets observables: en el nostre cas, la conducta, tant en un sentit estricte (respostes i conductes moleculars, per exemple córrer, cridar o saltar) com en un sentit més ampli (conductes molars, categories com ara l'agressió, l'ajuda, la col·laboració). És a dir, característiques que es poden observar i enregistrar: per exemple, 160 pulsacions per minut per a referir-nos al pols cardíac.

Així, per exemple, si nosaltres observem en un

individu que mira una pel·lícula amb esdeveniments sagnants o amenaçadors fenòmens com ara l'aparició de tensió muscular facial, l'increment del ritme respiratori, suor, crits, agitació, diem que l'individu passa por. Fem una inferència en la qual utilitzem el terme "por" com un concepte explicatiu de les reaccions observades. La por és un constructe psicològic.

Els fets que podem observar es poden mesurar i es converteixen en indicadors dels efectes del constructe. Hem dit que qualsevol explicació científica d'un fenomen s'emmarca dins una teoria on es barregen constructes teòrics i operacions funcionals que s'han formulat empíricament. La psicologia de la personalitat s'ha constituït com una branca de la psicologia seguint, majoritàriament, un enfocament empíric, cosa que vol dir que la majoria dels constructes provenen de l'observació sistemàtica del comportament. Quina mena de dades i quina mena d'observacions són la base empírica de la psicologia de la personalitat?

El fenomen que ens permet operar científicament per a inferir l'existència de variabilitat en els atributs psicològics és la conducta. Com a tal, la conducta és un continu d'activitat que emet l'organisme en tot moment i que, d'una manera artificial i amb l'objectiu d'estudiar-la, podem dividir en segments identificables que es converteixen en les unitats d'anàlisi de la conducta.

Com observem la conducta? La podem observar de forma natural, tal com es dona en el seu context original, sense que interferim en la seva producció, o bé la podem enregistrar en condicions més o menys controlades, en experiments.

No ens interessem pels aspectes biofísics de la conducta, sinó per l'estudi de la conducta en tant que indicador de processos i capacitats psicològics que la sostenen. La velocitat de resposta ens interessa en tant que ens informa del grau intencional d'una persona; la força d'una reacció emocional ens interessa en tant que ens indica els canvis emocionals en el subjecte davant uns estímuls determinats.

Quines dades obtenim de l'observació? Les dades que provenen de l'observació, perquè es puguin considerar científiques, han de complir tres condicions mínimes: han de ser objectives, fiables i vàlides.

Les dades observades són objectives només si són independents de l'observador. Aquest criteri es compleix si quan comparem el resultat de les observacions de dos observadors independents aquestes són iguals. Si un observador A enregistra que un individu fa uns ulls com unes taronges i indica que l'individu està sorprès, aquesta observació és objectiva si un altre observador independent B, que realitza simultàniament l'observació, coincideix amb l'observador A.

La fiabilitat és el segon criteri d'adequació científica de les dades. Aquest terme va adquirir el seu

sentit en el context dels tests psicològics. S'entén per fiabilitat el grau de precisió que mostra una tècnica de registre. La fiabilitat es quantifica mitjançant els denominats coeficients de fiabilitat, que deriven de les correlacions entre els valors de dues proves independents però realitzades en condicions iguals.

Per contra, la validesa de les dades, tercer criteri, fa referència a l'ajustament que tenen les dades amb el fenomen o constructe que les produeix. Aquest concepte costa molts esforços als investigadors que volen demostrar la validesa dels tests psicològics.

Però també ens podem trobar amb tres problemes que poden perjudicar la qualitat de les dades. En primer lloc, la distorsió deliberada. En aquest cas, les dades podrien ser deliberadament distorsionades pel pacient. Per exemple, un grup clínic que freqüentment distorsiona les dades és el psicòpata. La distorsió sol aparèixer quan el pacient creu que la prova no es fa per a l'interès propi. Per això sorgeix la necessitat de les escales de sinceritat. El segon problema, la desitjabilitat social, és la manera més comuna d'autoengany (per manca d'introspecció), és a dir, la producció d'una gamma de respostes que pot ser positiva o negativa. I tercer, l'aquiescència o tendència a estar d'acord amb els elements, del contingut dels quals es fa abstracció.

Com mesurarem i analitzarem les dades? La millor manera de comparar els atributs (també per a conèixer-los millor) és mitjançant la seva mesura. Quin

tipus de fenòmens mesurem? Per mitjà de la conducta, mesurem les dimensions de les capacitats i els trets del subjecte. Com ho mesurem? Per mitjà d'instruments (usualment tests) i escales de mesura de tipus diversos. Mitjançant la mesura aconseguim tenir unes dades que són el material empíric en què es basa tot l'edifici estadísticometodològic.

L'anàlisi de dades en la psicologia de la personalitat és complexa, ja que cap dimensió psicològica és independent o actua aïlladament. Normalment, un comportament complex determinat, com ara el rendiment, depèn de l'actuació de processos i dimensions psicològics de naturalesa cognitiva, emocional. Per tant, l'anàlisi de dades sol ser complexa perquè s'enfronta a l'anàlisi de la realitat empírica, representada per les fonts de variació de les dades obtingudes de la mesura.

La formulació de models hipotètics

Un cop enregistrada la conducta i mesurades les seves característiques, hem d'analitzar les dimensions que justifiquen la variabilitat de les dades. Normalment, hi ha diverses dimensions que la provoquen. La pregunta científica és quin és el nombre mínim de dimensions suficient per a explicar aquesta variabilitat. L'estadística ha posat en mans dels psicòlegs dos procediments per a analitzar les dades obtingudes. Un correspon a l'anàlisi de les dades (saber si les dades són distintes i si aquesta diferència és

significativa) i l'altre correspon a les relacions mútues entre les variables que determinen les dades (anàlisi de les correlacions).

Els psicòlegs diferencialistes, a partir d'aquesta segona forma d'anàlisi de dades, han desenvolupat dues tècniques molt importants: la correlació (regressió) i l'anàlisi factorial, que ens permet descriure les relacions entre dimensions i identificar els factors latents que provoquen les relacions mostrades per les correlacions.

Aquests factors són l'expressió abstracta, matemàtica, de les dimensions psicològiques que són subjacents a la variabilitat del comportament. A partir del coneixement del patró d'intercorrelacions entre les variables que determinen la variabilitat de les conductes observades i d'haver identificat el nombre de factors latents que justifiquen aquesta variació (resultat de l'anàlisi factorial en la majoria dels casos), la tasca que resta depèn dels objectius de l'estudi.

Aquesta última etapa està més vinculada a les categories i als models de funcionament psicològic de les persones que a la simple observació empírica ingènua. Aquesta etapa té molta importància i permet descobrir els determinants de les diferències individuals i la seva acció concreta en el camp de la personalitat.

Ni els mètodes de la correlació ni els mètodes de comparació de grups no ens diuen res per si mateixos sobre les causes de les diferències entre els individus.

Extreure precipitadament conclusions sobre les causes a partir dels resultats de les anàlisis estadístiques és un error que cal evitar. La correlació entre les puntuacions del quocient intel·lectual i el nivell socioeconòmic és consistentment positiva i baixa. Això pot significar tant que els subjectes menys intel·ligents es produeixen en els nivells socioeconòmics més baixos, com que els subjectes que pertanyen als nivells socioeconòmics més alts hi pertanyen perquè tenen una capacitat intel·lectual més gran.

Els factors causals poden actuar en ambdues direccions: el quocient intel·lectual pot determinar el nivell socioeconòmic de l'individu o el nivell socioeconòmic de l'individu pot ser la causa de la seva puntuació de quocient intel·lectual. Hi ha encara una tercera possibilitat, que és que la relació aparent entre el quocient intel·lectual i el nivell socioeconòmic es degui al fet que ambdós estan relacionats amb aquest "altre aspecte". L'anàlisi i interpretació de la correlació no és suficient per a decidir-nos per una de les tres possibles explicacions de relació causal.

Els problemes de causalitat són especialment complexos i intricats, com han assenyalat molts filòsofs. Hi ha nombrosos psicòlegs que creuen que aquest problema de la causalitat cau lluny de la metodologia científica i que pertany al terreny de la filosofia. Per a d'altres, el desenvolupament de la metodologia experimental permet acostar-nos al coneixement de les causes dels fenòmens de la

conducta de manera molt segura. En qualsevol cas, la causalitat mai no deriva d'un índex o valor estadístic per si mateix, sinó d'un conjunt de restriccions metodològiques en què la manipulació de l'estimulació, la selecció de les mostres, l'organització de dissenys de recollida de dades, l'adequació de les anàlisis dels resultats i la interpretació d'aquests resultats són elements que garanteixen que les relacions entre causa i efecte siguin unidireccionals, seqüencials i funcionals alhora.

La causalitat no es pot observar (no és una entitat física, és una relació), s'ha d'inferir. Potser la millor manera d'expressar-ho sigui dient que es pot advertir la seqüència, però no la conseqüència. Cal diferenciar una observació d'una inferència. Per mitjà dels nostres òrgans dels sentits (i del nostre coneixement), quan observem enregistrem un esdeveniment públic. En canvi, la inferència és un exercici de la nostra capacitat de raonament gràcies a la qual a partir de certs elements observats extraïem conclusions.

En la recerca de relacions sistemàtiques podem observar tota mena de relacions coordinades (correlacions) entre les variables. Això no obstant, aquestes observacions de cap manera no poden implicar una relació causal. Podem observar que després d'obrir una aixeta surt l'aigua o que després d'accionar un interruptor canvia el nivell de llum d'una habitació. Cap d'aquests exemples il·lustra una causació, ja que aquesta no és demostrable. Les dades

científiques solament ens permeten dir estrictament que hi ha una associació de fenòmens amb un ordre temporal determinat: primer accionem un mecanisme i després succeeix un fenomen. Quan passa això diem que dos esdeveniments estan correlacionats. Podem observar la correlació, no la causació.

És necessari cert conservadorisme científic per a extraure inferències causals de les observacions correlacionals. La causació és sempre una relació inferida, mai no pot observar-se i sempre implica anar més enllà de les dades observades immediates. El científic observa la correlació o l'associació (de vegades, probabilísticament), però no la causació.

L'asfíxia i els gelats

Un grup d'investigadors de la salut infantil han estudiat els accidents infantils que provoquen la mort per asfíxia en les piscines o el mar en una comunitat concreta. Després de moltes anàlisis complexes han descobert que hi ha una associació entre la mort per asfíxia i el consum de gelats. Basant-se en aquests resultats, els investigadors conclouen que l'asfíxia estava d'alguna manera lligada causalment al consum de gelats. Tal conclusió és aparentment plausible. Si els nens consumeixen una gran quantitat de gelats abans de banyar-se o de nedar, és possible que pateixin talls de digestió i s'ofeguin més fàcilment. També és possible una explicació alternativa, que és que, com que el consum de gelats augmenta a l'estiu per la calor i pel mateix motiu augmenta la probabilitat de banyar-se i alhora la d'ofegar-se, la causa possible sigui la influència mútua de l'augment de la temperatura a l'estiu en el consum de gelats i l'increment de les morts per asfíxia. L'associació de les variables consum de gelats i morts per asfíxia, la seva correlació, és el que hem observat, però la causalitat la podem inferir utilitzant una tercera variable, no observable, que mitjançant la inferència i coneixent-ne la relació sistemàtica amb les variables observades té la capacitat d'explicar l'associació de fenòmens observats.

Hi ha una teoria de la personalitat?

Podem dir, a tall de conclusió d'aquest capítol, que hi ha una teoria psicològica de la personalitat que representi tot el que hem dit fins aquí? La resposta és que no. Les diferents formulacions teòriques de la

personalitat són nombroses. Les teories que hi ha actualment no segueixen els mateixos postulats metodològics i algunes no estan ni situades en l'àmbit de les ciències naturals, que consideren insuficients per a comprendre la complexitat de la naturalesa de la personalitat. Les raons i els motius d'aquesta situació són molt diversos i justifiquen una comparació amb la torre de Babel. En qualsevol cas, és cert que des de mitjan anys vuitanta s'observa un canvi en la direcció dels estudis sobre la personalitat. Si entre els anys seixanta i vuitanta la recerca independent de models de personalitat alternatius era la norma, des de mitjan anys vuitanta hi ha un intens debat per a aconseguir una integració entre els distints models de personalitat seguint un enfocament empíric.

Una concepció moderna de la personalitat comporta la integració d'una sèrie de dimensions diferents que configuren la individualitat. Per a assolir la comprensió d'aquesta estructura, que justificarà la fama del complex constructe que té la personalitat, encara calen dues consideracions noves que permetin passar d'aquesta modelització teòrica de la personalitat a un model contrastable. Aquests dos elements són el concepte de tret, en tant que és una unitat d'anàlisi de la personalitat, i el mètode per a la seva identificació, que és l'anàlisi factorial.

ELS TRETOS PSICOLÒGICS

Les conductes dels individus depenen de les situacions. En un context familiar és habitual que les persones es comportin relaxadament. Si estem esperant per fer un examen important, el nostre comportament estarà marcat per cert grau de nerviosisme. Les situacions determinen les conductes dels individus. Però també és fàcil observar que les persones tendeixen a comportar-se, en situacions relativament distintes, d'una manera semblant. De fet, habitualment diem que l'ésser humà és un animal de costums i que es pot conèixer les persones pels seus actes.

Així, malgrat que les situacions determinen les conductes, les diferències entre nosaltres depenen de característiques pròpies dels individus. En psicologia, les conductes habituals o consistents es denominen hàbits. En un sentit rigorós, el concepte hàbit s'aplica a les conductes observables. Això no vol dir que no s'utilitzi també el terme hàbit per a referir-nos a maneres de pensar o sentir que són consistents. L'ús d'estereotips per a jutjar les persones ens ofereix un exemple d'hàbit cognitiu.

Quan ens colpegen amb un martell de reflexos la ròtula, la part inferior de la cama s'eleva de manera automàtica; si veiem una serp lliure ens n'apartem (llevat que siguem ofidiòlegs afeccionats); si viatgem en un cotxe i el conductor fa una frenada, ens agafem fort al seient, i en un funeral no és probable que els assistents esclatin a riure. Aquests són exemples del que hem denominat especificitat de la conducta. Aquesta especificitat és molt important en l'explicació dels comportaments automàtics i en la conducta de les espècies animals en què l'instint és la força reguladora del comportament.

Com es pot suposar de qualsevol observació de comportaments complexos, l'especificitat perd bastant rellevància, per la qual cosa, llevat de casos i situacions molt especials (reflexos, alteracions emocionals), hi ha una gran variabilitat individual de la conducta i l'especificitat queda molt limitada en el comportament quotidià. Hi ha molts aspectes que la desfiguren: el mateix estímul pot produir distintes respostes segons la situació en què s'emmarca, segons el tipus d'individu que el rep, segons el moment.

No cal estar gaire atent al nostre entorn per a observar que la variabilitat de la conducta es pot manifestar per l'efecte d'una situació, d'un estat o d'un individu. És a dir, una situació determinada pot provocar unes conductes específiques; un individu pot actuar d'una manera davant un estímul avui i al cap d'uns dies pot fer-ho d'una altra manera (variabilitat

intraindividual) o bé dos individus davant el mateix estímul simplement reaccionen de manera distinta (variabilitat interindividual).

Per exemple, imaginem un cas en què observem conductes de diferents individus davant una mateixa situació: un individu és davant un estrany que porta subjectat d'una corretja un gos gran i amb un aspecte ferotge.

Comparant les respostes dels subjectes implicats en aquesta situació, podem observar la variabilitat interindividual. Aquest mateix tipus d'observacions podrien provenir d'un protocol (test) en què es demanés al subjecte que contestés a un conjunt de preguntes determinades sobre com reacciona en diferents situacions (entre d'altres, davant un gos amb el seu amo). De l'observació de la variabilitat el primer que podem fer és descriure com varien les conductes entre els distints subjectes, però exclusivament d'aquesta observació no podem explicar el perquè d'aquests comportaments singulars.

Per a explicar la conducta de cada individu, hem d'inferir uns conceptes, bé perquè coneixem els subjectes (sabem que uns tenen por als animals i altres no) i deduïm l'explicació de la seva conducta, bé perquè hem vist en ocasions repetides aquests individus davant altres gossos o animals similars i per generalització del que hem observat anteriorment en comprenem la resposta (a partir de conceptes com la por o el gust pels animals). Aquests conceptes

s'utilitzen per a explicar la variabilitat de les respostes i es consideren propietats dels individus, de les seves conductes.

És necessari passar del nivell de l'observació a la generalització de les conductes observades en altres moments i en altres contextos per a aconseguir una aproximació que pugui explicar la varietat de la conducta.

Aquesta generalització es pot donar en dos plans: el del temps i el de les situacions. Quan generalitzem les conductes dels individus a través del temps descobrim l'estabilitat d'una conducta, d'un hàbit o d'un tret. L'estabilitat fa referència a la suposició que els individus mostren, sota les mateixes condicions, la seva conducta típica en diferents moments.

Quan, al contrari, generalitzem les conductes d'acord amb les situacions en què s'esdevenen, estem realitzant una generalització transversal. En aquest segon cas, estem descobrint la consistència de la conducta, dels hàbits o dels trets. La consistència assumeix en general la pressuposició que no hi ha en la conducta una certa independència davant l'especificitat de les condicions contextuals.

L'estabilitat i la consistència de les respostes es poden explicar gràcies a la teoria de l'aprenentatge. Per això parlem d'hàbits que són connexions apreses entre estímuls i respostes. L'hàbit és un concepte psicològic que va ser formulat precisament per poder explicar la consistència de la conducta. Els hàbits o costums són

les bases de la conducta i permeten una explicació de les tendències a comportar-se del subjecte, que són una alternativa a la suposició que l'estabilitat de la conducta es deu als trets del subjecte.

El concepte d'hàbit prové directament de l'observació de la conducta i de les seves propietats i es formula per la generalització d'aquestes propietats. Això no obstant, per a explicar-nos l'estabilitat de la conducta habitualment ens basem en descripcions de les persones, en atributs dels individus que justifiquen normalment qualificatius com ara servicial, intel·ligent o conservador, per a descriure el comportament de coneguts nostres, utilitzant-los com a propietats estables del seu comportament i gràcies a les quals ens és possible predir-ne el comportament futur i relacionar-nos-hi amb unes expectatives determinades.

Les disposicions no són atributs de les conductes, sinó dels individus. Les disposicions o atributs psicològics no es poden observar directament i es distingeixen dels hàbits per la seva major independència de les situacions. Les disposicions, per tant, són constructes teòrics inferits i suposats. Entre aquestes disposicions destaquen els denominats trets psicològics.

Un tret pot entendre's com una disposició personal a comportar-se d'una manera semblant en diverses situacions. Un tret, alhora, pot definir-se com un constructe hipotètic que resumeix la tendència d'un

individu a comportar-se d'una manera similar en diverses situacions.

Si diem que una persona és honesta no vol dir que invariablement i d'una manera fixa ho sigui, sinó que tendeix a comportar-se de manera honesta en les situacions adequades per a executar conductes honestes, és a dir, sota certes circumstàncies. La generalitat d'aquestes circumstàncies i el seu efecte en les disposicions mantenen una relació estreta, de manera que les disposicions molt àmplies s'observen en una gran diversitat de situacions. Els trets òbviament inclouen una generalització de respostes que s'esdevenen en situacions diferents.

El concepte de tret és una categoria essencial en la psicologia de la personalitat i té un paper crucial en els models de personalitat i intel·ligència. Això no obstant, han sorgit nombrosos crítics que han considerat que la categoria de tret no és adequada per a una comprensió correcta de l'activitat psíquica. A l'entorn dels trets es plantegen nombrosos interrogants en la investigació diferencial de la personalitat. Per exemple: quants trets defineixen una persona?, o bé: quin és l'origen dels trets?, hi ha o no hi ha trets?, quina naturalesa tenen? La majoria de respostes a aquestes preguntes ens aporten informacions destacades sobre la personalitat, la intel·ligència i molts altres fenòmens que mostren grans diferències individuals.

Definició i naturalesa

L'estudi dels trets és part integrant de certes àrees de la psicologia, com ara la personalitat, el temperament, la intel·ligència o l'avaluació psicològica. En totes aquestes disciplines es pretén identificar els trets psicològics, però a més també es pretén trobar la raó de l'origen i la naturalesa dels trets. El tret és el concepte que representa millor la unitat de l'anàlisi de les diferències individuals. Aquest terme usualment fa referència a un conjunt d'hàbits de conducta correlacionats. Els trets agrupen un conjunt de respostes que no són específiques d'una situació concreta, sinó que poden aparèixer davant situacions distintes.

Ajudar una persona anciana a pujar a l'autobús és una conducta que pot ser habitual i ser qualificada d'altruista; en canvi, ser altruista i atent són trets de l'individu. De fet, la consistència entre situacions és una característica pròpia dels trets que no es pot associar directament als hàbits, ja que aquests tenen una dependència més gran de la situació.

El tret és la unitat de mesura que la psicologia de la personalitat va plantejar per a l'estudi dels invariants de la personalitat, de la mateixa manera que havia formulat el concepte de capacitat per a classificar les diferències individuals en el rendiment cognitiu.

Hi ha autors que consideren el tret com un

conjunt d'"actes" (conductes autopercebudes més que no pas enregistrades) més o menys freqüents; altres autors el consideren una simple etiqueta verbal que permet identificar els aspectes idiosincràtics d'una persona; finalment, n'hi ha d'altres que consideren que el "tret" és simplement una construcció cognitiva que és a la ment de l'observador.

Malgrat la importància del tret en la psicologia de la personalitat, hi ha nombroses opinions entorn de la seva naturalesa i del seu paper en l'estudi de la personalitat. Recentment, un especialista de prestigi, el psicòleg Laurence Pervin, ha demostrat que la crítica a la teoria dels trets genera confusió entre els psicòlegs de la personalitat i no ajuda a comprendre la individualitat.

El concepte de tret té dos referents fonamentals: el primer en la teoria, que el vincula de manera definitiva a una dimensió psicològica (variable, atribut) del subjecte, i el segon en la realitat empírica, que el relaciona amb un factor que identifica la dimensió suposada de l'individu.

A la taula que es presenta a continuació hem resumit els principals elements que diferencien els hàbits dels trets. Entre les qualitats més destacades de cadascun hi ha la de ser una propietat de la conducta atribuïda al subjecte (tret) o una propietat de les relacions específiques entre estímuls i respostes (hàbit). És ben clar que la psicologia de la personalitat opta per la primera, ja que, com a interessada a conèixer les

causes de les diferències individuals, la psicologia de la personalitat opta sempre per escollir variables del subjecte.

Tret	Hàbit
variable latent	resposta observable
relacionat amb tipus d'hàbits	relacionat amb tipus de conducta
consistència transsituacional	especificitat situacional
definit teòricament	definit empíricament
terme de referència àmplia	terme específic

Els trets, per la seva mateixa naturalesa, poden ser agrupacions més o menys extenses d'hàbits de conducta i per tant hi ha trets més àmplis que d'altres. Així, podem parlar d'ansietat com a tret ampli i d'ansietat fòbica com a tret més específic. Segons el grau més o menys elevat d'extensió dels trets, aquests permeten un coneixement descriptiu de les persones o una capacitat predictiva més o menys generalitzable. Quan aquests trets es defineixen molt àmpliament solen denominar-se tipus, per exemple l'extraversió.

Quin grau de generalitat té un tret de personalitat? Prenguem un exemple d'un tret de personalitat, l'expressivitat emocional. Certes persones tenen una forma d'expressió de les emocions en la qual impliquen nombroses verbalitzacions, mentre que n'hi ha d'altres que a penes fan res. Certes persones fan grans gestos i moviments molt àmplis, mentre que a altres persones amb prou feines se'ls nota en els seus

moviments els canvis emocionals. Aquestes dues maneres d'expressar les emocions (verbalitzar i gesticular) s'han de considerar com un sol tret de personalitat, o bé constitueixen factors independents de l'expressió de les emocions i, per tant, són independents? Davant aquestes situacions aparentment contradictòries, l'anàlisi factorial permet conèixer com es relacionen aquestes dimensions de la personalitat a partir de les anàlisis de les correlacions sobre com aquestes característiques apareixen en la realitat.

Una altra manera de considerar el "tret" (i una de les més antigues) és com una etiqueta verbal que identifica les característiques de la conducta (generalment social) d'un individu. Aquesta concepció de tret, inicialment plantejada per Allport als anys trenta, no pressuposa cap altra implicació quant a la seva naturalesa. En el llenguatge quotidià hi ha nombrosos termes que fan referència a característiques psicològiques dels individus. De fet, Allport va descriure 4.050 noms de trets pròpiament dits. En alemany es van comptabilitzar també més de quatre mil termes del llenguatge que identifiquem com a trets.

Si volem entendre el tret en termes de llenguatge, el podem utilitzar de tres maneres distintes. Suposem el tret "sociabilitat" com un adverbí ("aquesta persona es comporta sociablement"), com un adjectiu qualificatiu ("aquesta persona és sociable") i com un

substantiu ("la sociabilitat d'aquesta persona és superior a la d'aquesta altra persona"). Aquesta triple consideració del tret, a partir del seu ús en el llenguatge quotidià, no afavoreix la distinció entre el tret com a propietat de la conducta (la seva conducta és intel·ligent) i el tret com a propietat de la persona (és intel·ligent).

Identificació i utilitat

En la vida quotidiana es realitzen atribucions incorrectes a trets mal definits. Quan ens veiem forçats a pitjar amb força el fre de manera improvisada perquè un vianant es posa en el nostre camí inesperadament, nosaltres concloem immediatament que és un idiota, un incompetent, un temerari o tot alhora. Si ens adonem que un gos corre per la via per on anava el vianant que s'havia posat en el nostre camí probablement canviarem l'atribució i considerarem que és un amant dels animals. D'altra banda, si aquest vianant camina al llarg de diversos quilòmetres per la carretera per on hem passat, potser tornarem a la consideració inicial i veurem justificada la nostra primera opinió.

Aquest exemple pot il·lustrar com inferim un tret a partir de patrons de conducta evidents. Els psicòlegs dels trets fan el mateix, però d'una manera més cautelosa: observen patrons de conducta i realitzen inferències sobre els trets que són la base d'aquests patrons.

Els trets poden identificar-se empíricament gràcies a l'ús de l'anàlisi factorial o bé es poden definir a partir d'una sèrie de pressuposicions teòriques. A partir del moment en què es va reconèixer que els trets observats corresponien a dimensions de la personalitat es va plantejar la necessitat de descobrir quines eren les variables latents que hi havia darrere aquestes constants. Atès que el tret es considerava un conjunt d'hàbits correlacionats, es va creure que la tècnica de l'anàlisi factorial era la més adequada per a la seva identificació.

Inicialment, els metges holandesos Heymans i Wiersma van intentar fer aquesta tasca mitjançant procediments experimentals complementats amb enquestes que no van tenir resultats gaire valuosos. L'anàlisi factorial que el matemàtic Charles Spearman havia desenvolupat en el camp de les aptituds es va mostrar molt més adequada. Un alumne seu, Webb, l'any 1915, va aplicar per primera vegada l'anàlisi factorial a l'estudi del temperament i va descobrir la utilitat d'aquest procediment. Si Spearman va descobrir el factor g (intel·ligència general), Webb va descobrir el factor w (consistència resultant de la constància).

Aquest va ser l'inici d'un model d'investigació on destaquen els treballs del psicòleg americà Joy P. Guilford, el psicòleg anglès Raymond B. Cattell, el professor Hans Eysenck i altres autors que consideren que els factors obtinguts corresponen a dimensions pròpies de l'estructura psicològica. Molt aviat

l'estratègia factorial aplicada a l'estudi dels trets de personalitat ens permetrà parlar de trets primaris i secundaris, de jerarquia de trets.

L'exemple de l'honestedat

Estudiar l'estructura de la personalitat vol dir sistematitzar una varietat enorme de trets que caracteritzen els individus. Amb l'estudi de l'estructura s'ha necessitat dilucidar els mecanismes que sostenen aquella varietat de trets.

Vegem en un exemple els elements essencials dels trets de personalitat. Un tret del caràcter, per exemple l'honestedat. Els trets que atribuïm espontàniament als nostres semblants tenen quasi sempre un grau elevat de generalitat. Certes persones diem que són honestes de la mateixa manera que diem que tenen bona memòria. Paguen els impostos, no enganyen les persones amb les quals es relacionen, no s'amaguen ni eviten les seves responsabilitats i els seus deures. No limitem aquesta atribució a certes situacions concretes, en les quals inevitablement hem vist una sèrie de comportaments que són la base de la nostra atribució.

Comportar-se honestament constitueix una unitat significativa que deriva de la conformitat de la conducta a certes regles o certs principis morals i ètics. Aquesta atribució que fem és una propietat generalitzada de les conductes de l'individu en qüestió o és una propietat del caràcter, un tret, que té una

entitat psicològica arrelada en el psiquisme individual que justifica les propietats que mostren aquestes conductes que hem qualificat d'honestes? Si optem per la segona explicació, la conducta honesta es deu al fet que l'individu té una propietat que el predisposa a actuar de la manera observada? Totes aquestes preguntes fan referència als trets de personalitat.

Però tornem a la relació entre els trets i l'anàlisi factorial. Necessitem mesurar l'honestedat si volem observar-ne la funcionalitat i l'existència en els individus reals. Per a mesurar-la podem utilitzar diferents estratègies que van des de la simple observació de certes conductes de les persones (tornar el canvi equivocament en un supermercat, respectar la cua en un cinema), fins a preguntar-los sobre els seus comportaments en aquesta esfera (a ells directament o als seus familiars i amics) o bé, fins i tot, realitzar un petit experiment trucat per a comprovar-ne l'honestedat.

Vegem un exemple d'aquesta última estratègia: imaginem-nos que volem saber l'honestedat d'un grup d'estudiants de batxillerat. El mestre els proposa realitzar un exercici de dictat a classe i després els el permet corregir amb un original del text dictat i els indica que ell no revisarà el nombre de faltes que cada estudiant faci i que es refiarà de les puntuacions que li donin. Després es compara el nombre de faltes que reporta l'estudiant amb el nombre real de faltes comeses i així es podrà estimar el grau d'honestedat

dels estudiants.

A partir de diferents estratègies es poden mesurar diferents graus d'honestedat en diferents conductes. Si correlacionem aquestes mesures en un grup nombrós de persones heterogènies és possible que les correlacions no siguin gaire elevades. Volem dir que molts estudiants que falsejarien les seves autoavaluacions no són necessàriament molt mentiders a casa seva. La característica de l'honestedat depèn doncs de la situació on es dona més que no pas de la tendència de la persona. Potser l'estudiant a l'escola, a més d'altres coses, aprèn a aconseguir com sigui el màxim rendiment, encara que de vegades no sigui un fidel reflex del seu esforç.

Com podem saber, per tant, si aquesta característica del comportament s'ha d'atribuir a un tret de l'individu o a un aprenentatge seu? Únicament podem distingir aquestes dues alternatives si considerem dos elements diferents. Que l'individu es comporta de manera consistent honesta en situacions molt diverses i que l'individu mostra aquestes conductes de manera estable en el temps (de jove o de gran).

Aquests elements fan referència a dues propietats que són la consistència entre situacions i l'estabilitat al llarg del temps. Però parem atenció a un petit problema que de vegades passa desapercebut: parlem de consistència i estabilitat de la persona, i això no és el mateix que parlar de l'estabilitat i la consistència de

la conducta. Així, per exemple, l'honestedat d'un adolescent es presenta en unes conductes (no passar al davant en una cua del cinema, no deixar de pagar en una botiga, no mentir als pares) diferents de l'honestedat de l'adult (pagar impostos, no robar en una empresa), i per això comparar conductes honestes en lloc del tret d'honestedat pot oferir resultats diferents.

La realitat empírica ens ensenya que si realitzem bé la selecció de conductes indicadores d'un tret —en aquest cas, l'honestedat— i n'analitzem les correlacions entre un grup heterogeni de persones, la correlació que hi ha entre elles és, habitualment, significativa. Això no obstant, trobaríem que certes conductes honestes o deshonestes sembla que són consistents entre si i sí que ens mostrarien correlacions més significatives entre elles. Aquest fet ens permet deduir que aquestes conductes són degudes a l'efecte d'una variable latent o un factor que correspon a un tret (en aquest cas de caràcter).

L'anàlisi factorial parteix d'aquesta premissa per identificar aquests trets latents que determinen l'aparició de correlacions entre conductes que es donen en situacions distintes i que constitueixen la unitat d'anàlisi de l'estructura de personalitat.

A partir de la intercorrelació de les mesures de comportaments honestos (observacions naturals, resultats d'informes), la tècnica de l'anàlisi factorial ens permet conèixer quants factors hi ha que constitueixen

la base de la variació d'aquelles mesures i com estan organitzats. Una anàlisi factorial és, per tant, un procediment que parteix de la variabilitat dels comportaments observats entre les persones i ens permet conèixer quines són les propietats comunes dels individus que causen aquesta variació.

Classificació dels tipus de trets

Un tema que té una importància especial a l'hora de considerar la personalitat com un sistema complex de trets són els tipus de trets. La distinció d'Allport dels trets és simple: distingeix entre trets motivacionals (la majoria i els més importants) i estilístics. Més endavant, Cattell, Guilford, Eysenck o Kline especificaran més aquesta classificació i distingiran entre trets de naturalesa cognitiva (aptituds), de naturalesa estilística (estils cognitius), de naturalesa dinàmica (sentiments, necessitats) i de naturalesa emocional (temperament).

Altres autors han proposat noves classificacions. Els tipus de trets on més acord hi ha són els temperamentals, els constitucionals (biomorfològics) i els de capacitat (intel·ligència). Buss i Poley consideren que a més dels temperamentals i dels cognitius hi ha els trets motivacionals.

En general, es considera que poden haver-hi en total entre cinquanta i seixanta trets diferents que constitueixen la personalitat. No tots són de la mateixa naturalesa ni tenen el mateix paper en la determinació

de les diferències individuals en el comportament. Segons el tipus de tasques i d'exigències, l'individu utilitza més uns trets o uns altres.

Utilitat dels trets

Quina funció tenen els trets en les diferències individuals? En general, considerem les funcions següents: predictiva, és a dir, que permet conèixer què es probable que faci el subjecte en situacions futures; descriptiva, per a identificar fàcilment les persones; classificatòria, que agrupa l'individu en una categoria d'individus, i explicativa, que facilita la comprensió i l'explicació de la conducta individual.

Les funcions més importants que compleixen els trets són la descriptiva i la classificatòria. Aquest aspecte està directament relacionat amb la mesura dels trets i ha sostingut els tests. La funció predictiva fa referència a la perspectiva de futur en el comportament del subjecte. Per contra, l'aspecte explicatiu dels trets no es pot basar en el raonament circular, en el qual la mateixa disposició es converteix en causa d'aquella conducta de la qual va ser inferida prèviament. Un és amable perquè es mostren conductes d'amabilitat. La característica explicativa depèn en gran mesura de la naturalesa que s'atribueix als trets.

Tipus i estats psicològics

El concepte de tret porta associat els conceptes de

tipus (conjunt de trets) i d'estat (fluctuacions del tret). Juntament al concepte de tret, d'origen clàssic, en la psicologia de la personalitat tenim dos conceptes associats: el de tipus i el d'estat. En una analogia sobre els trets, podríem dir que l'estat és el resultat dels efectes de les situacions sobre els trets, mentre que un tipus és un conjunt de trets.

El pensament tipològic, aplicat a l'estudi de la personalitat, és pròpiament europeu i difícilment ha tingut un impacte en la psicologia nord-americana. El pensament tipològic el trobem en importants psiquiatres europeus, com Carl Jung o Kretschmer, i també en Freud, entre psicòlegs com Jaensch o Eysenck i també entre els estudiosos de la intel·ligència com Louis L. Thurstone o Lewis M. Terman.

Des dels grecs

L'existència de tipologies ha estat una constant des de l'època dels grecs en l'estudi de tots els fenòmens de la personalitat humana. Així, s'han formulat tipologies de la constitució (astènic-pícnic, endomorfectomorfo), del caràcter (apàtics, afectius, intel·lectuals; sensitius, actius; introvertits, extravertits) i del temperament (vascular, muscular, nerviós; somatotònic, viscerotònic i cerebratònic). La realitat actual és que amb la dimensionalització i la substitució dels tipus pels trets cada vegada són menys utilitzades.

Els tipus de personalitat que s'han proposat més recentment són els que presenta Myers, que es basen

en la tipologia de Jung. D'acord amb Myers, hi ha setze tipus de personalitat que resulten de combinar dues formes de percebre (sensacions i intuïcions), dues formes de jutjar (pensar i sentir), dues formes de relacionar-se amb els altres (introversió i extraversió) i dues formes de relacionar-se amb l'ambient extern a l'individu (judici i percepció).

Els estats psicològics

Abans de concloure el tema dels trets, cal fer un comentari breu sobre la relació entre estats i trets. Aquesta distinció s'ha plantejat com una manera d'entendre una reacció complexa immediata, però de més durada que la d'una simple reacció emocional, que és una característica o disposició de resposta habitual davant de certs canvis del mitjà i que com qualsevol disposició del subjecte hi és quasi permanent. La diferència bàsica entre un estat i un tret referit a la personalitat o al temperament és anàloga a la que hi ha entre estar i ser.

No hi ha cap mena de dubte que el que observem en enregistrar la conducta és l'efecte d'un estat, ja que aquests representen la plasmació concreta dels efectes de la situació sobre les disposicions del subjecte. Els trets mai no són directament observables, simplement s'infereixen de les conductes enregistrades. El problema de la diferència entre tret i estat és merament metodològic.

Així, ens queda clar que una resposta ansiosa

l'hem de considerar de durada breu, però de gran intensitat. Per contra, un estat és una resposta complexa caracteritzada per la seva intensitat inferior i la seva durada superior. A la fi tindriem la categoria de "sentiments", on la durada pot ser més gran i la intensitat de la conducta, molt inferior.

Al final d'aquest continu situariem el tret. Precisament la característica més peculiar del tret és el seu efecte llunyà sobre la conducta i a més l'estabilitat temporal del tret. D'altra banda, per mitjà de la utilització de factors disposicionals, bé trets o estats, s'aporta un element de gran utilitat per a la psicologia aplicada i que en la mesura que la psicologia de la personalitat vagi aportant coneixements sobre aquests constructes disposicionals, més utilitat tindran en el camp de la clínica, l'educació, el rendiment laboral i en totes les facetes de la vida quotidiana dels individus.

LA PERSONALITAT COM A SISTEMA

La constitució

Al segle XIX, la constitució adquireix el seu sentit modern. Dels nous tipus dissenyats (atlètic, pícnic, digestiu) es pot continuar predient tipus de malalties, de tractaments. No s'accepta, però, cap continuïtat directa entre aquestes peculiaritats morfològiques i els atributs psicològics. És més, ja en els anys seixanta s'indicava que si entre constitució i temperament hi havia alguna relació era de tal manera que s'iniciava en l'organisme i actuava sobre la conducta mitjançant el cervell.

El metge Viola

En el segle XX, especialment en els primers trenta anys, els treballs mèdics sobre la constitució es van apropar a l'antropometria i s'hi va donar un rigor mètric que s'afegiria a les concepcions que basaven les tipologies constitucionals en els subsistemes corporals.

Mereix una menció històrica especial Viola, un metge italià per al qual la ciència de la constitució equivalia a l' "antropometria de les variacions

individuals en els caràcters físics". Va desenvolupar mesures i índexs corporals que ratificaven les concepcions clàssiques sobre la constitució (hàbit tísic i apoplètic) i que més tard es van confirmar en els estudis factorials de Rees dels anys cinquanta. Un seguidor i deixeble de Viola, el metge Pende, desenvoluparia encara més el model de Viola i donaria un impuls important a l'estudi científic de la constitució. Pende va ser el creador del terme biotipologia, que "tracta d'estudiar les persones en la seva unitat vital psicosomàtica, en què s'integra la seva morfologia, fisiologia i psicologia diferencials". Això no obstant, el seu esforç en el desenvolupament d'un sistema tan complet va ser més ambiciós que sòlid i ha resultat un conjunt de generalitzacions sense gaire suport empíric.

El desenvolupament modern i amb un impacte més gran en les ciències psicològiques del concepte de constitució és d'ascendència alemanya. La constitució no és solament referent a l'estructura corporal, sinó que representa també les predisposicions a maneres d'emmalaltir, és el seient del temperament i d'altres disposicions psicològiques, està determinada genèticament, és difícilment modificable. Totes aquestes idees són en l'obra de Kretschmer.

Després de l'aportació a l'estudi del temperament i la constitució de Kretschmer, destaquem els estudis de les escoles anglesa de Burt i especialment de l'americana de Sheldon.

W. Sheldon (1898-1977) va ser un metge nord-americà que va rebre influències directes de Jung, Freud i Kretschmer durant la seva estada a Europa. A Harvard (Estats Units) va desenvolupar la seva investigació sobre les relacions entre constitució i temperament, amb un sistema original que es basava en l'anàlisi detallada de fotografies estàndards del cos dels subjectes per a destacar qualsevol variació d'aquesta estructura corporal. Va identificar tres dimensions (endomorfia, ectomorfia i mesomorfia), que permetien tipificar la constitució corporal. Va adscriure un origen embriològic a cadascuna d'aquestes dimensions i va assignar-hi una dimensió temperamental definida per les activitats i conductes prototípiques. De la mateixa manera va assignar tipus de malalties mentals i conductes socials a les dimensions. Per a tot això, llevat de l'esquema tipològic i la causalitat de les dimensions, va seguir completament Kretschmer.

Malgrat que Sheldon representa l'aportació moderna més rellevant en el terreny de la biotipologia, els seus mètodes d'obtenció de dades i les seves anàlisis estan afectats per nombrosos problemes que en posen en dubte els resultats. Més recentment s'ha demostrat que de les anàlisis de les seves dades solament es deriven dues dimensions constitucionals i que la seva pretesa causalitat embriològica és molt dubtosa. Per exemple, el tipus atlètic és definit per Kretschmer així: "Un gran desenvolupament de

l'esquelet ossi, de la musculatura i de l'epidermis. L'individu té una estatura mitjana o superior a la mitjana, amb unes espatlles especialment amples i potents, amb un tòrax important, un ventre tens. (...) El desenvolupament gras és moderat (...) El seu caràcter i temperament el caracteritzen com una persona constant, enèrgica, dominant, equilibrada i extravertida".

O veiem aquest exemple de tipus leptosomàtic: "Creixement mediocre pel que fa a l'amplada unit a un creixement no disminuït pel que fa a l'alçada". L'individu és esvelt i prim, sembla més alt del que és realment. La pell és seca i anèmica; els braços, prims; de músculs escassos; amb unes espatlles estretes, etc. El seu caràcter i temperament el caracteritzen com una persona solitària, imaginativa, idealista, retreta, sòbria i tendent al fanatisme.

Una de les conclusions que s'extreu de revisar la consideració moderna de les relacions entre constitució i personalitat és que s'han de formular en termes de relacions entre subsistemes neurofisiològics i dimensions temperamentals. El 1966, Pinillos resumia d'aquesta manera les relacions entre sistemes neurofisiològics i personalitat: "En el camp hormonal la situació tampoc no acaba de resoldre's, ja que no es troben relacions entre els trastorns tiroïdals i els canvis de conducta de l'individu. Pel que fa a les relacions entre sistema nerviós central i personalitat la situació és prometedora i confusa. Hi ha indicis que en els

extravertits hi ha un nivell menor d'acetilcolina que en els introvertits, amb la qual cosa la conducció sinàptica dels primers seria més baixa que la dels segons".

Aquestes referències fetes fa uns quaranta anys són l'avantsala del gran desenvolupament que han tingut els models psicobiològics de la personalitat aquests anys.

El temperament

Els plantejaments del fisiòleg Wilhelm Wundt sobre el temperament van ser recollits indirectament per H. J. Eysenck i inclosos en el seu model de personalitat. El d'Eysenck, un dels més sòlids en el terreny de la psicologia diferencial de la personalitat, el va facilitar l'obra de Heymans (1857-1930), psicòleg experimental holandès molt conegut pel seu estudi realitzat conjuntament amb Wiersma sobre les tipologies temperamentals.

Una definició de temperament podria ser la d'Allport, que té l'avantatge de ser molt descriptiva: el temperament fa referència a les característiques emocionals del subjecte, que inclouen de la susceptibilitat a l'estimulació emocional, la seva força i velocitat habitual en les respostes, la qualitat del seu estat d'ànim predominant, a més de les peculiaritats de les seves fluctuacions de sentit i intensitat. Tots aquests fenòmens es poden veure com a característiques dependents de l'estructura constitucional de l'individu i, per tant, altament

hereditàries.

El terme temperament, encara que té una relació estreta amb l'emoció, no n'és un sinònim. El temperament es refereix a les diferències estables en paràmetres de to hedònic, d'emocions puntuals com la por o l'ansietat, mentre que les emocions es refereixen als mateixos processos afectius i expressius. Així, tots els éssers humans poden manifestar alegria, por o ansietat, però l'existència de variacions individuals en els paràmetres d'aquesta expressió és el que s'ha d'atribuir a les dimensions temperamentals.

El caràcter

El terme "caràcter" (que ve del grec *charassein*) significa etimològicament "marca, marca gravada, signe gravat en un objecte que el fa recognoscible". Aquest terme s'utilitza poc en el context de la psicologia científica. La raó principal és el rebuig que han demostrat els psicòlegs nord-americans. Als Estats Units el caràcter es considera un terme que no es pot utilitzar en el context científic perquè té una connotació ètica i moral, i per tant no és susceptible d'una investigació objectiva.

Aquest fet es podria generalitzar al terme de "personalitat", però als Estats Units l'opinió majoritària considera que el terme "caràcter" s'ha de substituir pel de "personalitat", i així ha succeït. De fet, als Estats Units es parla de temperament i de personalitat i el terme "caràcter" ha quedat exclòs.

El terme "caràcter" s'ha mantingut a Europa, especialment en la tradició clínica centreeuropea, on es considera sinònim de temperament. Malgrat això, la tradició anglosaxona manté les diferències entre els termes "caràcter", "temperament" i "personalitat". Aquesta diferenciació és molt adequada i així la mantindrem per a una anàlisi científica de la personalitat des d'un punt de vista diferencial.

El concepte de caràcter es va mantenir en l'estudi de la personalitat en autors com Adler, Jung i Stern. Això no obstant, a partir d'Allport desapareix i queda substituït pel concepte de tret. Amb la desaparició del caràcter, desapareix també tot el que fa referència a la voluntat.

El caràcter és una col·lecció d'hàbits i de regles adquirits propis d'un individu, el qual els utilitza en la seva vida. Aquestes regles i hàbits influeixen sobre la nostra conducta social, el nostre treball, els comportaments que afecten la salut (alimentació, consum de substàncies tòxiques, exercici físic), les nostres respostes a les exigències del medi (especialment quan són negatives) i també afecten la nostra conducta sociopolítica o manera de pensar. Precisament per aquestes connotacions el caràcter és un fenomen molt relacionat amb la socialització individual.

En general, es considera que les dimensions de personalitat, a diferència de les aptituds, no tenen un pol negatiu i un de positiu. Això no obstant, en el

caràcter sembla que socialment hi ha una sèrie d'hàbits que són positius enfront d'uns altres que són negatius. Els aspectes del caràcter que són positius, que podem identificar amb les virtuts, són l'honradesa, la prudència o el coratge; al contrari, en el pol oposat situem la part de la mesquinesa, la debilitat o la deshonestedat. És obvi que aquestes característiques formen part de la personalitat, però també és veritat que el qualificatiu de positives o negatives depèn d'una consideració moral o ètica.

L'interès pel caràcter ha estat primordial en la psicoanàlisi i ha estat utilitzat pels seus seguidors per a fonamentar una classificació coneguda (caràcter anal, oral, etc.). Altres psicòlegs de la personalitat s'han ocupat també d'aquest fenomen orientats especialment cap a l'anàlisi cognitiva de la personalitat (optimisme, felicitat). És en aquest context on s'han desenvolupat les investigacions que fan referència al jo o *self* del subjecte. El jo (*self*) és un sistema cognitiu que inclou la integració, percebuda pel subjecte, de totes les instàncies emocionals, afectives i cognitives de la seva personalitat (inclou a més aspectes com la identitat de gènere, les estratègies d'afrontament); per això es parla d'autoconcepte.

Diferències entre temperament i caràcter

En la taula següent es resumeixen les principals diferències entre els dos conceptes més transcendents de la psicologia diferencial de la personalitat. De fet,

per raons de tradició i d'aplicabilitat de mètode científic, la psicologia de la personalitat ha continuat considerant el temperament com a concepte fonamental de les diferències individuals en la personalitat. Aquest concepte, no obstant això, ha perdut la seva significació tipològica i ha interessat els psicòlegs de les diferències individuals perquè delimita i caracteritza una sèrie de dimensions que són els trets que constitueixen l'estructura fonamental de la personalitat.

	Temperament	Caràcter
Etimologia	Mescla/estat	Adquirides/morals
Epistemologia	Tradició científica/natural i experimental/empírica	Marca/senyal gravat
Metodologia	Nomotètica	Tradició cultural/filosòfica Literària Clínica
Bases	Biològiques/innates	Idiogràfica
Enfocament	DD.II.	Individualitat
Inicis	Hipòcrates/Galè Kant/Wundt	Teofrast/Jung/Adler
Actuals	Eysenck	Allport...

La intel·ligència

Fins ara hem insistit en la importància de la variabilitat del comportament per identificar la unitat de la personalitat i hem descrit una sèrie de conceptes útils per acostar-nos a una comprensió científica d'aquest fenomen complex. Introduïm ara un aspecte de la personalitat que generalment en queda allunyat, i en canvi n'és un dels components més importants: la intel·ligència.

La intel·ligència és el fenomen psicològic més important per a entendre les variacions del comportament humà. Aquesta afirmació té dues conseqüències molt importants: no podem deixar de banda la intel·ligència en l'anàlisi de la personalitat, i la personalitat no es limita únicament a les característiques afectives i emocionals de la persona.

És fàcil acceptar aquestes dues conseqüències, ja que en demanar a les persones que descriguin els seus congèneres, de la mateixa manera que fan referència a categories temperamentals (impulsiu, passiu) o caracterològiques (prudent, ben educat), també al·ludeixen a categories de capacitat cognitiva (llest, àgil mentalment). A més, com ja hem dit, totes les instàncies psicològiques distintes actuen conjuntament en la determinació del comportament del subjecte. Quant a la segona conseqüència, cal fer notar que tradicionalment es confonen amb massa freqüència els termes "temperament" i "personalitat" (tradicció

anglosaxona) o "caràcter" i "personalitat" (tradicció centreuropea i francesa). No s'ha de confondre la dissecció científica dels components de la personalitat, que es realitza amb l'objecte de descriure i explicar la personalitat amb una major simplicitat, amb l'evidència natural que tots aquests components actuen conjuntament sempre en qualsevol situació de la vida quotidiana de les persones.

La intel·ligència s'entén actualment com un conglomerat d'aptituds organitzades que tenen distintes característiques bastant ben conegudes. Totes aquestes teories consisteixen en una sèrie d'operacions que permeten un tractament de la informació externa al subjecte per a aprofitar-se'n en la tasca d'adaptar-se al medi. Aquestes aptituds es caracteritzen pel seu grau diferent d'especificitat. De fet, l'organització d'aquestes aptituds és jeràrquica i s'han distingit tres graus o estrats d'organització que, per mitjà de l'anàlisi factorial, determinen la posició i les relacions d'aquestes aptituds.

En el primer estrat se situen les anomenades aptituds primàries específiques, com ara la fluïdesa verbal, la comprensió verbal, la capacitat perceptiva o numèrica, també la memòria associativa i l'originalitat. El nombre d'aquestes aptituds primàries no està definit d'una manera absoluta, però pot oscil·lar entre un mínim de vint i un màxim de cinquanta.

En el segon nivell apareixen un conjunt d'aptituds secundàries, entre tres i set, amb un nivell de

generalització més gran i que són l'anomenada intel·ligència fluida, la intel·ligència cristal·litzada, la velocitat cognitiva general i altres de similars.

Finalment, en el tercer nivell i al cim de la jerarquia se situa l'anomenat "factor g" o intel·ligència general, que per la seva posició ens indica una influència inespecífica en cadascuna de les conductes implicades en l'aprenentatge, l'adaptació, la formació de conceptes, el raonament, és a dir, en qualsevol de les facetes cognitives de la intel·ligència humana.

Des dels anys setanta fins avui, acceptada ja de manera generalitzada aquesta idea de com està estructurada la intel·ligència, s'ha realitzat una investigació massiva per a descobrir la funcionalitat i els mecanismes cognitius que operen en la conducta intel·ligent. Els resultats d'aquests estudis han destacat que la intel·ligència és una propietat que fa funcionar eficaçment totes les operacions cognitives. Aquesta eficàcia es basa en la velocitat del processament de la informació en un sistema de capacitat limitada.

Què vol dir això? La base operativa de la intel·ligència són els anomenats processos cognitius: l'atenció, la sensació, la recuperació en la memòria, l'emmagatzematge de la informació en la memòria permanent. Aquests processos cognitius enregistren, transformen i produeixen informació que permet al subjecte el seu comportament, i pel fet que formen part d'un organisme biològic són de capacitat limitada. Els individus que tenen sistemes cognitius eficaços

obtenen avantatges més grans en el processament de la informació precisament per a aprofitar al màxim aquesta capacitat limitada i en aquest aprofitament la velocitat té un paper definitiu. Per tant, d'una manera molt abstracta podríem dir que la intel·ligència (especialment l'anomenat "factor g") es fonamenta en la velocitat de processament de la informació. Però, velocitat per a què?

En última instància, la intel·ligència té una funció específica que consisteix a generar o crear informació nova a partir d'elements dispersos i d'informacions presents o passades. Mitjançant aquesta funció els individus obtenen un aprofitament més gran del seu entorn per a adaptar-s'hi millor.

Les relacions entre personalitat i intel·ligència són molt complicades i la investigació no ha aportat noves informacions rellevants, ja que els seus resultats són molt confusos. Recentment, Eysenck ha revisat aquest camp temàtic. Diversos enfocaments s'han seguit per a evidenciar quines relacions es mantenen entre aquests dos fenòmens. Aparentment, sembla que han d'estar relacionats i ho estan si considerem que tots dos afecten el rendiment. El que no sembla una bona estratègia és pensar que la personalitat influeix en la intel·ligència.

Des dels anys quaranta s'han realitzat estudis per a verificar la relació entre intel·ligència i personalitat a partir de la mesura psicomètrica d'aquests constructes. Utilitzant escales com l'MMPI (inventari de

personalitat multifàsica de Minnesota), el TMAS (escala d'ansietat manifesta de Taylor) i altres tests de naturalesa clínica, i comparant-ne els resultats amb les puntuacions en intel·ligència obtingudes en els tests més típics, com ara el WAIS o el Raven, les correlacions són, habitualment, no significatives. Això vol dir que la intel·ligència i la personalitat psicomètrica no tenen cap relació? Sí i no. Parlant d'una manera estricta, en termes de mesura psicomètrica, és evident que no. Això no obstant, és necessari analitzar amb més detall les causes d'aquests resultats que presenten certa contradicció amb moltes observacions que indiquen el contrari, és a dir, que la intel·ligència té un paper important en la personalitat i a l'inrevés. Una de les raons importants és la confusió habitual entre tres tipus diferents d'intel·ligència que hi ha i que no són del tot intercanviables.

Estils psicològics

Els professors José Sánchez-Cánovas i Pilar Sánchez han recollit en un original treball una sèrie de consideracions sobre el concepte d'estil aplicat al comportament humà. Aquests autors indiquen que el terme "estil" apareix en la literatura psicològica connotat amb diversos referents. Així trobem estils de vida, estils de salut, estils d'aprenentatge, estils cognitius, estils de consum, i, en la mesura que aquests termes fan referència a formes de comportament dels individus, proposen que s'agrupin sota el terme "estils

psicològics". L'estil, per a Sánchez-Cánovas i Sánchez, és "un conjunt de modalitats de funcionament observables que tenen diverses propietats relacionades amb la seva posició en la jerarquia de trets de personalitats i els seus efectes en la conducta de l'individu".

Els estils cognitius es defineixen com a dimensions de diferències individuals que caracteritzen la forma de l'activitat mental dels individus. Són, en principi, independents del contingut d'aquesta activitat mental, per bé que aquesta interdependència és relativa, ja que la forma i el contingut estan generalment relacionats en el si de l'activitat psicològica. Els estils cognitius fan referència a la forma i a l'"estil" d'aquestes activitats.

L'efecte d'aquestes activitats es reflecteix en nombroses situacions i contextos on s'emet la conducta. Els estils cognitius sembla que són fenòmens distints als de les aptituds, que caracteritzen l'activitat mental per la seva eficàcia. Els estils cognitius són dimensions que integren diferents aspectes cognitius i no cognitius del funcionament individual i que tenen un èmfasi especial en el pla qualitatiu i no exclusivament quantitatiu.

Un model

Per l'anàlisi conceptual i històric presentat sembla que poques coses han canviat en la concepció de les tipologies temperamentals i de l'estudi de les

diferències individuals des de la teoria dels quatre temperaments de fa segles. Això, malgrat tot, no és així, ja que s'han fet passos importants per a una concepció científica de la personalitat.

El canvi més important ha estat la introducció del concepte de disposició i el de tret com una unitat d'anàlisi de les diferències individuals en l'esfera de la personalitat. El concepte de tret té dos referents fonamentals: el primer en la teoria, que el vincula de manera definitiva a una dimensió del subjecte, i el segon en la realitat empírica, que el relaciona directament amb un factor.

Actualment, concebem la personalitat com un conjunt de trets de naturalesa distinta que configuren una estructura psicològica que sosté la individualitat del subjecte i ho fa a la vegada d'una manera semblant i diferent a la de tots els seus congèneres.

Una vegada la psicologia de la personalitat va formalitzar el concepte de tret, la feina dels investigadors va ser aplicar la metodologia correlacional a l'estudi de l'estructura de la personalitat. Però abans de veure quines han estat les principals aportacions —els models més rellevants de trets de la personalitat—, volem concloure amb una petita reflexió que permeti veure el complex constructe de la personalitat.

Hem vist que en la tradició d'estudi de la personalitat des del plantejament diferencialista s'han utilitzat diversos termes que en certa manera feien

referència al mateix fenomen: constitució, temperament, caràcter i també hi hem d'incloure intel·ligència. Cadascun d'aquests termes té connotacions una mica diferents. El desenvolupament de la psicologia de la personalitat ha aclarit aquests termes i actualment sembla que hi ha un consens en la mesura que quasi tots els autors accepten la idea de personalitat com un complex sistema on s'integren altres subsistemes que permeten un acostament científic i parsimoniós a l'estudi de la personalitat.

Hi ha autors que proposen que la personalitat s'ha d'entendre com un conjunt de tots els tòpics de la psicologia. Dins aquesta concepció l'enfocament diferencialista planteja que la personalitat és el conjunt integrat de la intel·ligència, la constitució, el caràcter i el temperament.

A aquesta conclusió s'arriba a partir de les influències bàsiques que han constituït la psicologia de la personalitat, és a dir, l'impacte de l'enfocament tipològic, la importància de la fonamentació biològica i la relació teoria/observació que fa de la metodologia empírica el jutge per a resoldre les hipòtesis plantejades. En qualsevol cas, la personalitat entesa així és un constructe hipotètic que tant es pot entendre a partir dels mecanismes com a partir dels processos, i la seva estructura és complexa però organitzada.

Segons la nostra opinió, seguint els treballs de Guilford, Cattell, Royce i Powell i Eysenck, es pot formular un model complet de la personalitat que

comбини la concepció dimensional dels constructes de temperament, aptitud, caràcter i constitució amb la idea dels trets/tipus com a unitat d'anàlisi de les dimensions i els aspectes de la determinació hereditària o ambiental. En aquest complex constructe hauríem d'incloure quatre tipus de components o trets disposicionals: els físics o estructura neurofisiològica de l'individu com a base dels recursos energètics del processament de la informació (constitució); els emocionals, que són els factors de disponibilitat dels recursos energètics (temperament); els cognitius o factors de maneig i gestió dels recursos mentals segons les demandes (intel·ligència), i el caràcter o factors de control del temperament per la intel·ligència i les actituds.

En aquest model que presentem hi ha una gran llacuna: la funcionalitat dels trets i especialment a les relacions interactives que entre aquests es produeixen. De fet, l'enfocament de trets té aquest problema com a gran mancança en l'explicació completa de la personalitat. El model de trets permet descriure i identificar quins components formen la personalitat i quina relació estructural tenen entre si, però encara està poc desenvolupat en un sentit funcional. Els processos dinàmics que relacionen aquests components encara són una mica misteriosos per a la comprensió funcional del comportament. És feina de la investigació futura aprofundir en aquest apartat de la psicologia de la personalitat.

Bibliografía

- **Andrés, A.; Colom, R. (coords.).** (1999). *Hans Jürgen Eysenck: 1916-1997 : psicólogo científico*. Madrid : Biblioteca Nueva.
- **Andrés, A.** (1999). *Manual de psicología diferencial*. Madrid : McGraw Hill.
- **Colom, R.; Jayme, M.** (2003). *¿Qué es la psicología de las diferencias de sexo?*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- **Eysenck, H.J.** (1994). *Tabaco, personalidad y estrés*. Barcelona: Herder.
- **Harris, J.** (1999). *El mito de la educación*. Barcelona. Vergara.
- **Lewontin, R.** (1982). *La diversidad humana*. Barcelona: Labor.
- **Lluís Font, J. M.** (2004). *Mente y personalidad*. Madrid. Biblioteca Nueva.
- **Martínez Kleiser, L.** (1953). *Refranero general ideológico español*. Madrid: Aguilar.
- **Neubauer, P.; Neubauer, A.** (1992). *El sello de la Naturaleza*. Buenos Aires: Sudamericana.

- **Pervin, L.** (1998). *La ciencia de la personalidad*. Madrid: McGraw-Hill.
- **Thayer, Robert E.** (1998). *El Origen de los estados de ánimo cotidianos : el equilibrio entre la tensión, la energía y el estrés*. Barcelona: Paidós.
- **Tobeña, A.** (2003). *Anatomía de la agresividad humana*. Barcelona: Debolsillo.
- **Wittkower, R.; Wittkover, M.** (1985). *Nacidos bajo el signo de Saturno*. Barcelona: Cátedra.
- **Wright, W.** (2000). *Así nacemos*. Taurus. Barcelona